# BYROM- OG FORMINGSVEILEDER

## FOR SJØNÆRE OMRÅDER I GRIMSTAD

Vedtatt i kommunestyret 23.05.2016

asplan viak

ØSTERBUKT
TORSKE-
HOLMEN
VESTER-
BUKT
ODDEN
BARK SILAS VEI
SOLODDVEIEN
GUNDERS-
HOLMEN
GRØMBUKT

# BYROM- OG FORMINGSVEILEDER
## FOR SJØNÆRE OMRÅDER I GRIMSTAD

Asplan Viak AS ble i 2015 engasjert av Grimstad kommune for å bistå i arbeidet med en Byrom- og formingsveileder for de sjønære områdene i byen.

I "Områderegulering for de sjønære arealer" er det stilt krav om Byromsplaner for de ulike delområdene. For å sikre en helhetlig utforming av områdene med bevisste valg av materialer, beplantning, møblering, belysning m.m. har kommunen valgt å utarbeide en samlet formingsveileder for hele området.

Veilederen skal legges til grunn for videre arbeid i områdene og vil skape en forutsigbarhet for alle parter i det videre arbeidet med prosjektering og saksbehandling av detaljplaner. Veilederen skal bidra til å sikre ønsket kvalitet i disse viktige områdene i byen vår.

Veilederen ble vedtatt i kommunestyret den 23.05.2016.

Prosjektgruppen som har arbeidet med veilederen:

**Heidi Sten-Halvorsen**
*Enhetsleder plan, miljø og landbruk*
Grimstad kommune

**Christine Bjørndal Edvardsen**
*Byplanlegger*
Grimstad kommune

**Espen Evensen Reinfjord**
*Landskapsarkitekt*
Asplan Viak AS

**Hanne Katrine Solli**
*Landskapsarkitekt*
Asplan Viak AS

# BAKGRUNN

asplan viak

# INNHOLD


BAKGRUNN ..... s. 3
FORMÅL ..... s. 7
AKTUELLE PLANER ..... s. 8
HISTORIE ..... s. 10
MEDVIRKNINGSPROSESS ..... s. 14
FORMINGSPRINSIPPER ..... s. 18
- PRINSIPPER FOR UTFORMING AV GODE UTEROM ..... s. 19
- BYLØPEREN ..... s. 22
- PROMENADEPLASSER ..... s. 24
- BRYGGESLENGEN ..... s. 26
- MØBLERINGSSONE ..... s. 28
- VEGETASJONSOMRÅDER ..... s. 30
- ØSTERBUKT ..... s. 32
- SOLRIK PAUSEPLASS OG TORSKEHOLMEN ..... s. 33
- SORENSKRIVERGÅRDEN ..... s. 34
- VESTERBUKT LANGS NYE BIBLIOTEKSPARKEN ..... s. 35
- PROMENADE VED ODDENSENTERET ..... s. 38
- ODDENSENTERET - BARK SILAS VEI ..... s. 40
- GRØMBUKT ..... s. 42

MØBLER OG UTSTYR ..... s. 43
- BENKER OG BORD ..... s. 43
- SYKKELSTATIV ..... s. 44
- AVFALLSBEHOLDERE ..... s. 44
- REDNINGSSTIGER ..... s. 45
- FARGEPALETT ..... s. 45

BELYSNING ..... s. 46
UTENDØRS KONSTRUKSJONER ..... s. 48
SKILTING ..... s. 51
DRIFT OG VEDLIKEHOLD ..... s. 51
DRENERING ..... s. 52
KUNSTNERISK UTSMYKKING ..... s. 53
VEGETASJON ..... s. 54
- PRYDGRESS ..... s. 54
- STAUDER ..... s. 55
- BUSKER ..... s. 56




asplan viak

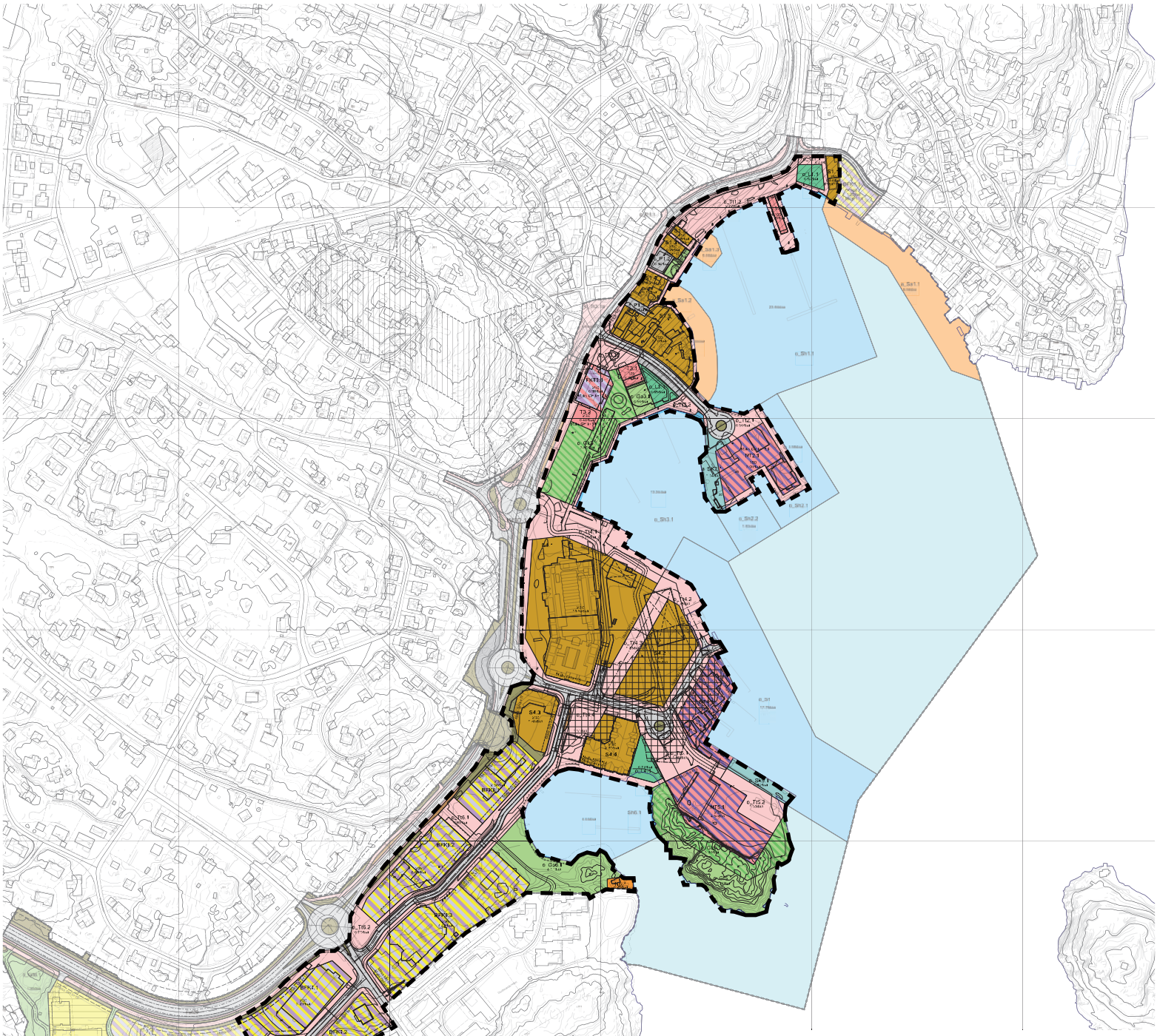

Områderegulering

# Grimstad sjønære arealer

## Grimstad kommune

**Bebyggelse og anlegg (PBL § 12-5, nr. 1)**

- Boligbebygge se - blok-bebyggelse (B;
- Sentrumsformål (S)
- Offentlig eller pr vat tjenesteyting (T;
- Småbåtanlegg i sjø og vassdrag (Sa)
- Naust (N)
- Lekeplass (L)
- Bolig/forretning/kontor (BFK)
- Bolig/tjenesteyting (BT;
- Forretning/kontor/tjenesteyting (FKT;
- Næring/tjenesteyting (NT)

**Samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur (PBL § 12-5, nr. 2)**

- Kjøreveg
- Fortau
- Torg (Tt)
- Gangveg/gangareal /fortau
- Sykkelveg/-felt
- Annen veggrunn - tekniske anlegg
- Annen veggrunn - grøntareal
- Kai (SK)
- Kollektivholdeplass
- Parkeringsplasser (P;

**Grønnstruktur (PBL § 12-5, nr. 3)**

- Turveg (Gt)
- Friområde (Gf;
- Park (Gp)
- Torg og park (Gk) / Gangareal og friområde (Gk)

**Bruk og vern av sjø og vassdrag med tilhørende strandsone (PBL**

- Havneområde i sjø (S)
- Småbåthavn (Sh)
- Friluftsområdes sjø

**Hensynssoner (PBL § 12-6;**

- Bevaring kulturmiljø (H570)
- Båndlegging etter forurensningsloven (H740;
- Bebyggelsesplan 42-2 skal fortsatt gelde (H610)
- Rekkefølgekrav infrastruktur (H430)

**Linjesymbol**

- Plangrense
- Formålsgrense
- Reguleret tomtegrense
- Byggegrense
- Bebyggelse som forutsettes fjernet
- Reguleret senterlinje
- Reguleret kjørefelt
- Reguleret høyde
- Reguleret fotgjengerfelt
- Måle-/avstandslinje
- Tunnel
- Tunnelåpning
- Avkjørsel
- Avkjørsel-kun innkjøring
- Avkjørsel-kun utkjøring

| SAKSBEHANDLING | DATO | SIGN |
|---|---|---|
| Varsel om oppstart / høring planprogram | 23.12.2009 | EAM |
| Fastsetting av planprogram | 06.05.2010 | EAM |
| 1. gangs behandling i TU 12.04.11 / Kom.styret | 02.05.2011 | EAM |
| Utlegging til offentlig ettersyn fra 07.05.2011 til | 23.06.2011 | EAM |
| Sluttbehandling i Teknisk utvalg 08.05.2012 og | 16.10.2012 | EAM |
| Vedtatt av Kommunestyret 21.05.2012 og | 29.10.2012 | EAM |

| REVISJONER | | DATO | SIGN |
|---|---|---|---|
| 01 | Planskisse til styringsgruppemøte | 10.03.2011 | JNY |
| 02 | Planforslag for 1. gangs behandling | 04.04.2011 | JNY |
| 03 | Justert før offentlig ettersyn | 05.05.2011 | JNY |
| 04 | Justert etter offentlig ettersyn | 02.08.2011 | JNY |
| 05 | Revisjon før ny begrenset høring | 13.06.2012 | JNY |

| | |
|---|---|
| PLAN ID | |
| OPPDRAGSNR | 524565 |
| OPPDRAGSLEDER ASPLAN VIAK | J. Nyland |
| DIGITAL FREMSTILLING | JNY |
| KONTROLLERT AV | JNY/EAM |

| | |
|---|---|
| DATO | 08.10.2010 |
| EKVIDISTANSE | 1m |
| MÅLESTOKK | 1:2000 (A1) / 1:4000 (A3; |

N


UTARBEIDET AV

asplan viak

VESTRE STRANDGATE 27, 4611 KRISTIANSAND
TELEFON 38 10 75 00 - TELEFAKS 38 10 75 01
E-POST: kristiansand@asplanviak.no

Org.nr 989 289 208


OPPDRAGSGIVER

Grimstad kommune

# FORMÅL

Målsettingen med veilederen er å sikre en brukervennlig og innbydende sjøfront med bevisst valgte løsninger. Veilederen skal legge føringer for materialbruk, møblering, belysning, vegetasjonsbruk m.m. for å sikre en helhetlig utforming av planområdet.

Veilederern skal ligge til grunn for videre planarbeid i området. Dette vil bidra til at det skapes forutsigbarhet i forhold til videre prosjektering og saksbehandling, og at det blir valgt løsninger som inngår i en sammenheng med byen forøvrig.

Planområdet vises i kartet på motsatt side og innbefatter de sjønære områdene fra Grømbukta i sørvest til Biodden i nordøst. Området inkluderer den planlagte Oddenutbyggingen, det nye biblioteket og park på Jernbanebrygga, Torskeholmen og bryggeslengen videre til Smith-Petersens brygge til inngangen til Biodden.

Områdereguleringen ble vedtatt i Kommunestyret 21.05.2012.

***Motsatt side:*** *Områderegulering for Grimstad sjønære arealer innenfor stiplet linje.*

# AKTUELLE PLANER

Bydelen står fremfor en betydelig grad av transformasjon i tiden fremover og det er flere store prosjekter som skal realiseres de følgende år.

### 1. Nye Oddensenter

Detaljregulering av det nye Oddensenteret ble enstemmig vedtatt i kommunestyret 18.08.2015. Hensikten med denne planene er å tilrettelegge for utvidelse av Oddensenteret med arealer til kjøpesentervirksomhet, kontorer og boliger. Parkering skal etableres i to plan under bakken. Bygget er utformet av Niels Torp arkitekter as.

### 2. Nytt bibliotek

Grimstad kommune har kjøpt post- og politibygget for å bygge nytt bibliotek på tomten. Det har blitt avholdt en arkitektkonkurranse der vinnerutkastet ble levert av AF Gruppen, tegnet av Helen & Hard. Det er lagt vekt på biblioteket som innbydende innvendig forbindelse mellom øvre sentrum og Odden. Byggets eksteriør er spennende og særpreget, heter det i juryens uttalelse.

### 3. Arresten - parkering i fjell

Parkeringsanlegg i Vardeheia stod ferdig sommeren 2015 og med dette har man frigjort plass i sentrum og langs sjøen ved Smith Petersons brygge til andre formål enn parkering.

### 4. Midlertidig park på Smith Petersens brygge

Som en følge av åpningen av parkeringsanlegget Arresten ble det frigjort arealer som ble gjort om til rekreasjon og park, med blant annet lekeplass, sandvolley og paviljong.

Prosjektet er midlertidig og skal bli værende i inntil to år. Tanken er at etter en periode med midlertidig park kan man ta med seg erfaringer om hva som har fungert bra og dårlig og dermed utarbeide en permanent plan for området.

***1. Nye Oddensenter - forprosjekt.*** *Illustrasjoner: Niels Torp arkitekter as*

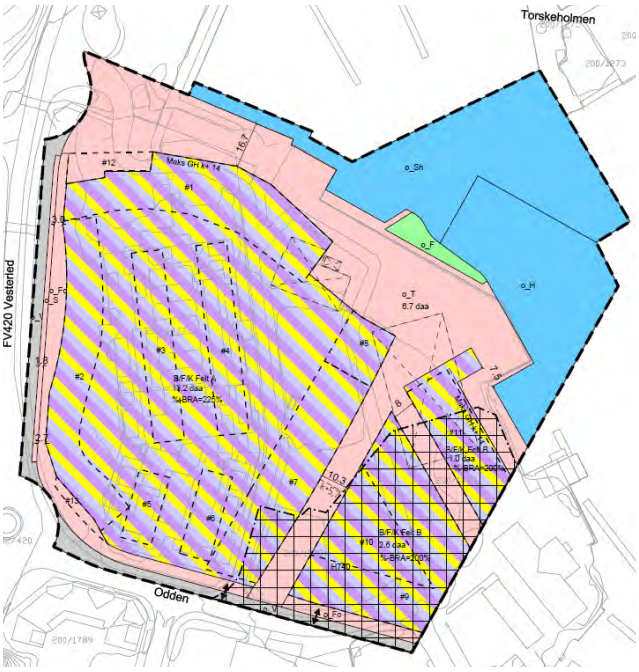


***1. Nye Odden senter - detaljregulering*** *(Salto eiendom / Cowi)*

***2. Nytt bibliotek.*** *Illustrasjon: Helen & Hard arkitekter*

***3. Arresten - parkering i fjell.*** *Foto: gat.no*

***4. Midlertidig park på Smith Petersens brygge.*** *Foto: gat.no*

# HISTORIE

Stedsanalysen for Grimstad sentrum (På leting etter det ekte og særegne. Stedsanalyse for Grimstad sentrum, april 2007) har en bred og god gjennomgang av den historiske utviklingen til Grimstad og havneområdene. Teksten under er helt eller delvis hentet fra Stedsanalysen men er her kortet ned for å gi relevans til arealene som blir omhandlet i denne veilederen.

Grimstad har hatt bystatus siden 1816, men området har vært et populært område for bosetting allerede siden isen forsvant. Det var opprettelsen av Froland jernverk i 1763 som ga byutviklingen virkelig fart. Varer fra jernverket ble fraktet med vannveien fra Rygenefossen til Rorevann der det ble lastet over på vogn og fraktet ned til sjøkanten. Utførselen førte med seg at Grimstad først fikk status som ladested og i 1816 bystatus og fri adgang til utenriks handel.

Midt på 1800-tallet skjøt handelen sjøveien fart og gav en tredobling av innbygggertallet fram mot 1900-tallet. Havnevesenet kjøpte gjennom siste halvdel av 1800-tallet opp de deler av strandlinjen i Øster- og Vesterbukt som i dag er offentlig eid. Havnevesenet tilrettela for sikker ferdsel bl.a. med lykter og sjømerker som markerte grunner. Et ballastmerke står der også i dag; den fortalte at der kunne skutene kvitte seg med ballast. Under gravinger i sjønære gater ser man at det har blitt benyttet en betydelig mengde ballastgrus som utfylling mot dypere vann. Før asfalten dekket over denne karakteristiske grusen som bestod av små, gule flintstein, kunne man se at den ble brukt som dekke i gater og på plasser i byen.

Gatene i Grimstad har blitt til der folk og hest har gått; de valgte minste motstands vei til sjøen. Ned heiene, mellom gatene mot sjøen gikk det snarveier som kun var for de som gikk til fots, og endel av disse stikkveiene eksisterer fortsatt. Mellom husene i sjøkanten ser man også at det er åpne passasjer for å sikre adgang til sjøen og båtbruk for de øvrige borgere.

**Dampskipsbrygga**

Behovet for en dampskipsbrygge meldte seg etterhvert som skipene endret seg. I 1869 ble det kjøpt grunn og arbeidet med en pelebrygge ble påbegynt der hvor dagens dampskipsbrygge ligger. Bryggen ble flere ganger utvidet - senest i midten av 1950-årene.

Bilene ble et stadig mer vanlig innslag i bybildet og

krevde sin plass. Rett øst for Dampskipsbryggen ble Fiskepiren fylt igjen og planert. Båtene måtte vike for bilene, og Tollboden vest for ble revet. Som en følge av vegutbyggingene ble overskuddsmasser fylt ut i sjøen og over innerste del av Dampskipsbrygga. Den opprinnelige kaikanten bygget med Fjæregranitt, og med nedtrapping mot sjøen, ble gravlagt.

### Torskeholmen

I 1903 ble Torskeholmen kjøpt for 9000 kroner. Det meste av fjellknausen på holmen ble sprengt bort og det ble bygget en trebro over sundet. Dr. Berg etablerte i 1905 Grimstad Bad på holmen, der han kunne tilby gjestene blant annet tanglutbad, gytjebad og romerbad samt badstue og dusj. I 1913 ble Torskeholmen landfast. Fra mellomkrigstiden opp mot 1970 ble området i hovedsak dominert av Norsk Skipsopphugging. Gjennom 70-årene ble det anlagt ny dypvannskai ut mot Gundersholmen.

### Jernbane

Området hvor rutebilstasjonen ligger heter Jernbanekaia, og som navnet antyder har det tidligere gått en jernbane ned hit. Jernbanen var oprativ i rundt femti år, mellom 1907 og 1961. Stasjonsbygningen lå omtrentlig der hvor dagens post- og politihus ligger - 1,7 meter over havet. Indre deler av Vesterbukt ble fylt ut for å gi plass til lager- og verkstedsbygg og et sidespor ble anlagt fra Sorenskrivergården og ut til Torskeholmen.

Fiske har hele tiden vært viktig for havneområdene i Grimstad, og bryggene har vært viktig for omsetningen av fisket. Salget gikk direkte fra fisker til konsument på 1800-tallet, mens det på 1900-tallet dukket opp fiskebutikker og senere 'Fiskernes Salgslag'. Fryseri, rekefabrikk og mekanisk verksted har og preget områdene.

1900-tallet ble også preget av etablering av småbåthavn i Vestrebukt og Saulebukt, mens oppstilling av privatbiler for småbåthavnene kom gjennom 60-tallet. Lenge gikk hovedveien – riksvei 40 – gjennom selve sentrum, mens i 1960 ble riksveien lagt over Grimstad havn og Pharos vei. E18 åpnet sin nåværende trasé i 1982.

Oddensenteret ble etablert i 1975 basert på studier fra hovedsakelig Danmark og USA, der bilen i stadig større grad fungerer som 'handlevogn'.

"HAVNEOMRÅDET HAR SPESIELLE SÆREGNE OG VERDIFULLE ESTETISKE KVALITETER KNYTTET TIL VANNSPEILET, BYGGESKIKKEN, BÅTTRAFIKKEN OG FOLKELIVET. DETTE BESTEMMER BYENS IDENTITET SOM SØRLANDSBY. PLANLEGGINGEN AV PROMENADER, BYGG, BÅTHAVNER OG GJESTEHAVNER SKAL BEVARE OG FORSTERKE DISSE KVALITETENE."

***Estetisk retningslinje nr. 8.***
*Hentet fra"Når vi ser nærmere etter...*
*Estetisk veileder med retningslinjer for Grimstad kommune"*
*(Vedtatt i Kommunestyret 04.05.2009)*

***Foto***: *(Digitalt museum)*
*Smith Petersens brygge ca. 1930*

# MEDVIRKNINGSPROSESSER

Det ble arrangert et åpent folkemøte 4. mai 2015 der prosjektgruppen ved Grimstad kommune inviterte alle interesserte innbyggere i byen til et informasjonsmøte med etterfølgende arbeidsseminar for å samle inn idéer og innspill til hva folk mener bør være innhold i den nye parken på Jernbanebrygga mellom Oddensenteret og det planlagte biblioteket.

På arbeidsseminaret ble de fremmøtte delt inn i grupper og hver gruppe fikk utdelt et kart samt et ortofoto over det aktuelle området. De fremmøtte var få, men hadde til gjengjeld mange gode innspill og tanker om utviklingen av området og det ble en god og konstruktiv diskusjon på innhold i parken og langs sjøfronten.

Alle innspill ble kortfattet oppsummert i et dokument og omformet til stikkord som ble nedfelt i et kart (se motsatt side).

Innspillene spredte seg fra å ønske en grønn park med så mye vegetasjon som mulig, til å sette opp gamle tog som restaurantvogner, etablere småbåtparkering og sørge for oppholdssoner med le til vinterbruk.

Generelt var det ønsket en sosial park med mye grønt, få men gode møteplasser, menneskelige dimensjoner og en historisk forankring. Oppholdssoner som var vestvendte, god kobling og gjennomgang gjennom biblioteket var konkrete ønsker. Vann som fokuspunkt ble og tatt opp. Det var ønsket et bredt mangfold av aktiviteter i parken, og det ble drøftet viktigheten av å legge aktivitetene på steder som gjorde det sosialt interessant å oppholde seg i parken. Utvikle parkens romlighet med terrengvariasjoner ble nevnt, samt å utnytte dagens mur mot vest som klatrevegg.

Alle ønsket at det skulle være en tydelig identitiet på gangadkomsten mot Oddensenteret, og at senteret måtte få en god fasade som var synlig gjennom hele parken.

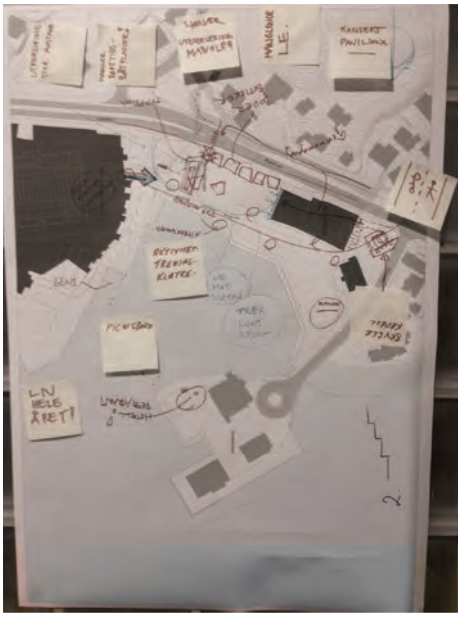

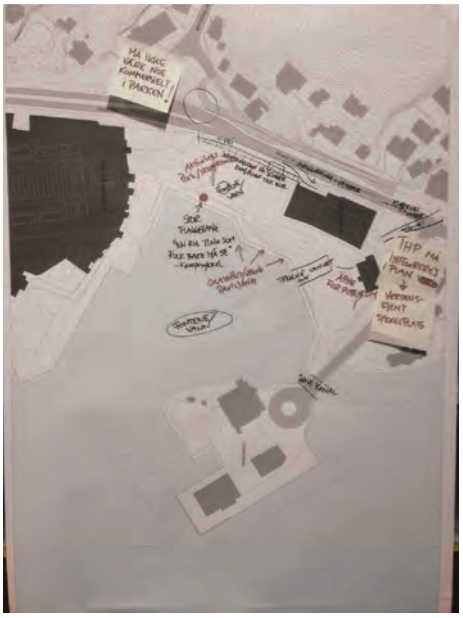

asplan viak
Oppholdsmuligheter med tak v. Thor Hushovds plass
Thor Hushovds plass
Mulig varelevering fra Pharos vei i 2.etg.
Sorenskriver-gården
Til Torskeholmen
Åpne Sorenskrivergården for publikum / inkludere i parken /promenaden
Lek
Nytt bibliotek
God gjennomgang gjennom nytt bibli-otekt
Ihvertfall ikke varelevering inn her
Utnytte sørveggen til biblioteket
Unngå at en kafe "privatiserer" parken
!
Terreng og høydeforskjeller
Togvogner som tema (f.eks. mobil iskiosk)
Uteservering
Åpne kanal mot Torskeholmen
Åpne kanal mot Sorenskrivergården
Viktig nytt møtested mellom på hjørenet v. bibliotek
Viktig møtested på utstikkende arealer
Fontene i parken
Ryggdekning mot vegen utnyttes
Klatring / buldring langs mur?
Småbåthavn flyttes?
Biblioteksparken
Bred og robust promenade
Levegger langs promenade
Frodig park med lune rom og møtesteder
Lek / aktivitet / treningsapparater
Synlig og spen-nende inter-essepunkt
Sikre vestvendte oppholdsarealer
Korttidsparkering for småbåter
Overgang aktiviseres (f.eks. trappeanlegg)
Parken utvides mot Oddensenteret
Oppsummering av innspill fra arbeidsseminar
GRIMSTAD PROMENADE
Nytt Oddensenter med leiligheter
Badeanlegg med stupetårn?
Fiskeplass?

CULTURES AND CLIMATES DIFFER ALL OVER THE WORLD, BUT PEOPLE ARE THE SAME. THEY'LL GATHER IN PUBLIC IF YOU GIVE THEM A GOOD PLACE TO DO IT.

*- Jan Gehl -*

# FORMINGS-
# PRINSIPPER

# FORMINGSPRINSIPPER

I valg av formingsprinsipper og materialer, farger, vegetasjon osv. har vi lagt vekt på at man skal fortelle noe av den gamle historien om hva som har vært i området tidligere; jernbane, "skipskirkegård", rutebilstasjon, seilskuter, industri osv, men samtidig legge opp til at den moderne måten å benytte havnefronter på skal få utvikle seg.

Mennesket skal stå i sentrum for valg av løsninger – spesielt i de sentrale delene av områdereguleringen. Dette innebærer at det gjennomgående skal velges løsninger som gir byrom med menneskelige dimensjoner og som bidrar til at mennesker møtes. Det bør opparbeides få men gode møteplasser slik at de møteplassene som benyttes blir gode og hyppig brukt. Bevegelsene av mennesker må samles og ikke spres.

Samtidig skal det legges til rette for varierte oppholds- og aktivitetstilbud med mange måter å benytte uterommene på. Områder for aktivitet og områder for opphold må planlegges sammen slik at man får en 'se-og-bli-sett' situasjon som både gjør det mer interessant å være i aktivitet, men også at byrommene får interessante attraksjoner for folk som velger å oppholde seg ute.

Havna i Grimstad er i stor grad østvendt, og det må legges vekt på å omsorgsfullt designe sør- og vestvendte solrike plasser for opphold. Deler av året er det også viktig å legge til rette for vindskjerming av oppholdsplasser, da det kan være et viktig kriterium for å oppholde seg utendørs i det hele tatt.

Vegetasjon skal benyttes for å gi en frodighet og mykhet til områdene. Bruk av vegetasjon må vurderes sammen med håndtering av regnvann/ overvann. Regnet som kommer ovenfra er en ressurs som kan være med på å berike våre uteområder om det håndteres i renner, bed og i åpne løsninger. Åpne overvannsløsninger reduserer risikoen for at overvannsrør løper tett flomsituasjoner oppstår. Temaet skal belyses i forbindelse med prosjektering av områdene.

Materialbruken skal spille på historiske Grimstad, men samtidig ha en moderne utforming - enkelt, robust og bestandig. Bryggeløsningene skal gi en solid opplevelse. Det er viktig med gjennomgående og helhetlige løsninger for hele havnefronten som også omfatter skilting, fargebruk og dekker.

## Prinsipper for utforming av gode uterom

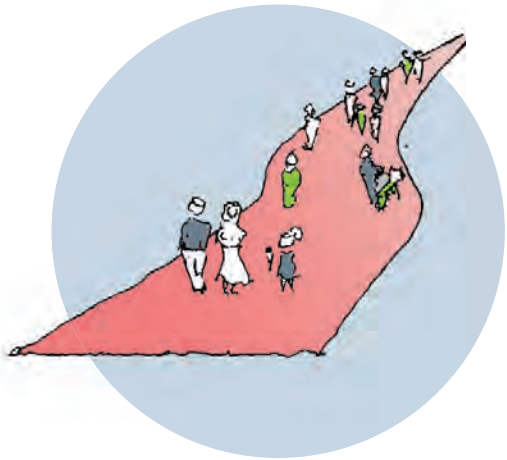

### PROMENADE SOM "RØD LØPER"

*Promenaden har i denne veilederen fått benevnelsen **"Byløperen"**. Det underliggende i et slikt navn er at den skal stikke seg frem - den skal være "den prioriterte vei". Den skal være samlende for området og en premissgiver for utforming av øvrige områder.*

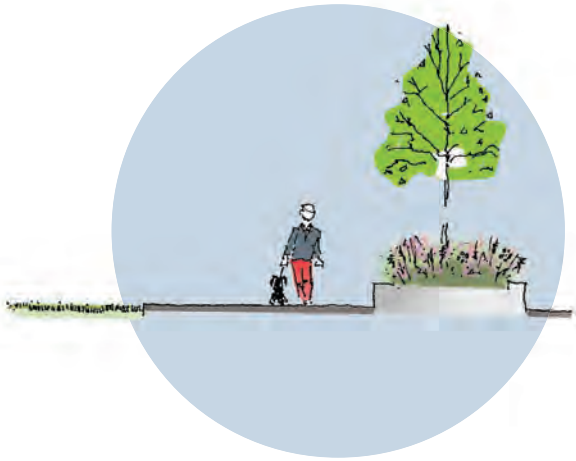

### FRODIG OG GRØNT

*Et område med **et raust innslag av vegetasjon** innbyr til opphold og det å omgi seg i grønne omgivelse har dessuten en helsegevinst i forhold til at det blant annet bidrar til å rense luft for forurensning og har en avstressende effekt på mennekser. Det bør utarbeides en planteplan med fokus på variasjon gjennom årstidene og med hensyn til allergikere.*

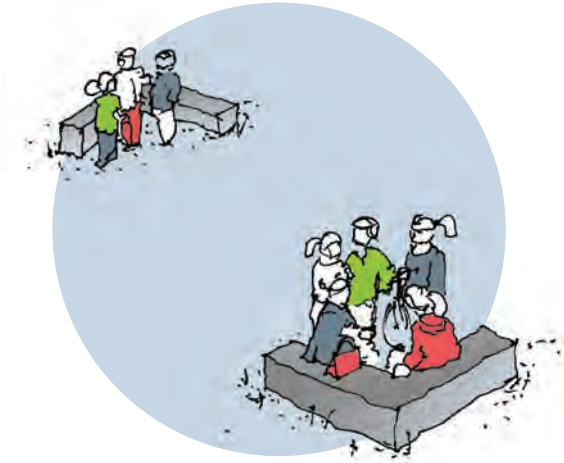

### FÅ, MEN GODE, MØTEPLASSER

*Det er viktig å legge møteplassene der folk ferdes, og siden Grimstad er en liten by vil det være en forutsetning at det ikke er for mange plasser, men **få, men gode, møteplasser**. Møteplassene bør samles og legges i forbindelse med promenaden - der folk flest ferdes.*

# PLASS TIL MANGE

*Området skal inneholde steder for opphold med sittemuligheter for **varierte sittestillinger**. Noen steder skal det være plass til mange og tilrettelagt for de tilfeldige møter mellom mennesker. Andre steder kan være av mer intim skala med plass til få.*

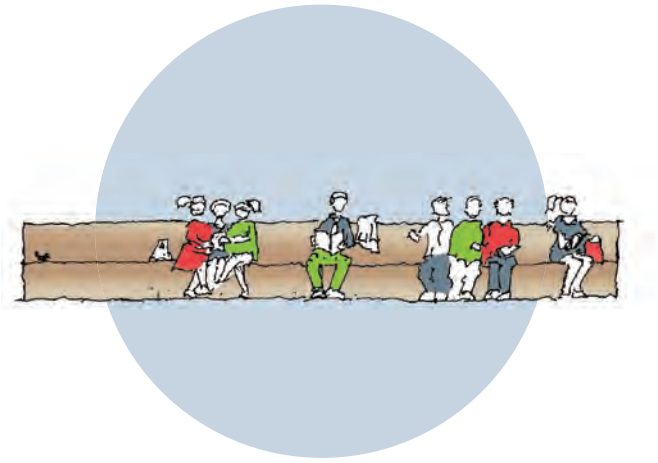

# SOSIALE AVSTANDER

*Den **menneskelige** skala må være premissgivende i utformingen. De sosiale og menneskelige aspekter må inkluderes og vektlegges i planleggingen.*

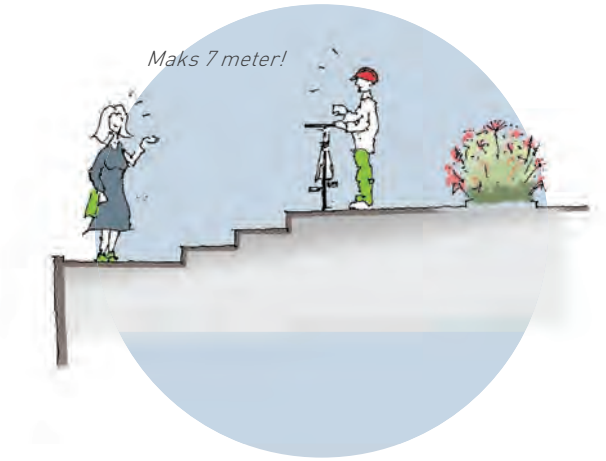


# KONTAKT MED SJØEN

*Den kanskje viktisgste kvaliteten i området er kontakten med sjøen. Derfor er det viktig at man sikrer **kontakten med sjøen** for menneskene. Dette gjelder å sikre både den visuelle kontakten, ved å legge tilrette for gode steder å sette seg ned å nyte utsikten, og den fysiske kontakten ved å kunne bevege seg nærme sjøen.*

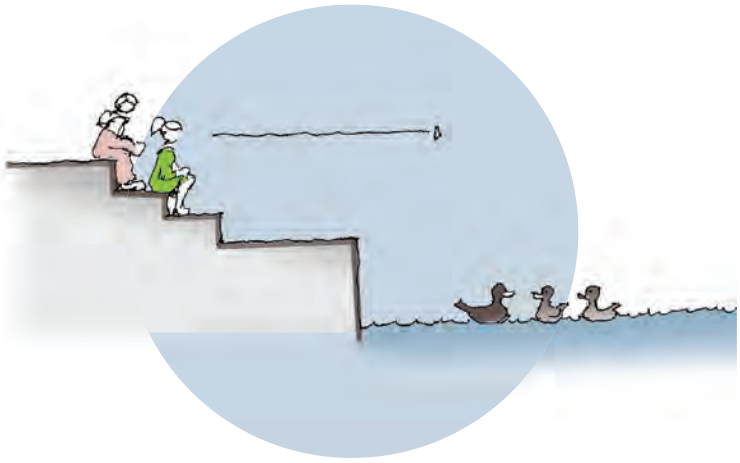

## SOLVENDTE PLASSER

*Med tanke på solforhold er det sør-vest-vendte områder som er mest gunstig med tanke på opphold. Sjøfronten i Grimstad er i hovedsak østvendt, altså vil de som sitter og ser ut mot sjøen ha solen i ryggen. Derfor er det viktig å  også legge tilrette for opphold i* ***solvendte plasser****. En løsning er å ha tosidige sittemuligheter, f.eks. nedtrapping mot sjøen kan ha sittetrinn vendt mot promenaden noen steder i tillegg.*

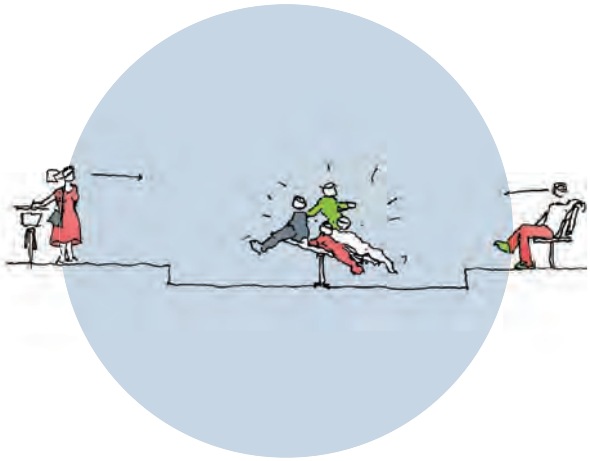

## AKTIVITETER LANGS PROMENADEN

*Promenaden trenger innslag av* ***aktiviteter*** *for å tiltrekke flest mulig mennesker. Dette kan for eksempel være lekeapparater, utsiktspunkter, benker osv.*

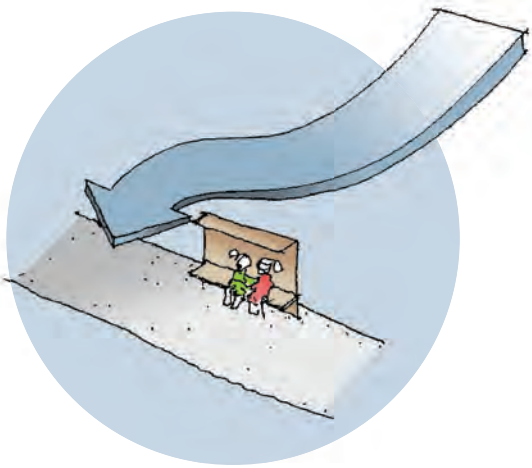

## SKJERME MOT VIND OG VÆR

*Det er mye vind og vær i området og et punkt som gikk igjen i tilbakemeldingene og innspillene fra folkemøtet var at det er viktig* ***å kunne tilby le  og skjerming*** *mot blant annet den kalde østavinden.*

# Byløperen

Historiske Grimstad og den nye bydelen skal kobles sammen. En romslig 'promenade' med kvalitetsdekke skal sikre identitet og egenart til denne viktige forbindelsen.

Materialvalget baserer seg på en moderne variant av de historiske bygulvene der små- og storgatestein har fått prege byen. Formatet er noe større enn storgatestein, men er nedskalert i forhold til granittheller vi finner i større byer som Oslo og Kristiansand. Grimstad er en by med liten skala, og dekket bør gjenspeile dette.

Toppen på hver stein blir saget og flammet eller gradet/prikkhugget noe som gir en jevn og universelt utformet flate å trille på. Fargen skal være lys grålig i litt ulike valører for å gi en opplevelse av en 'løper' eller 'teppe' som er lagt ut, og skille denne 'løperen' fra omkringliggende arealer.

Byløperen skal opparbeides for å tåle vinter-vedlikehold.

**Steinformat:**
Bredde 170 mm. Lengder 210, 280 og 340 mm. Faskant 2 mm. Topp gradet/prikkhamret. Skal etableres i 3 ulike gråvalører.

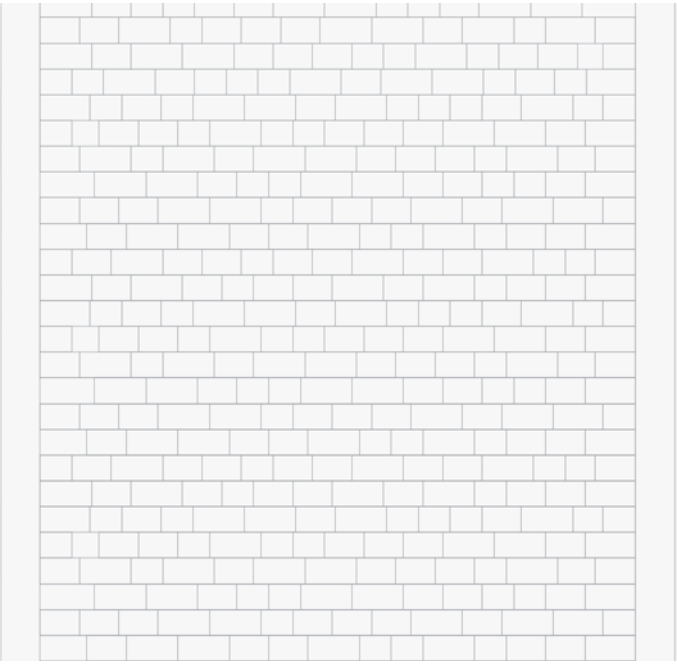

***Leggemønster byløperen.***

***Oslo,*** *Aker brygge (LINK Landskap)*

***Brighton,*** *New road (Gehl arkitekter)*

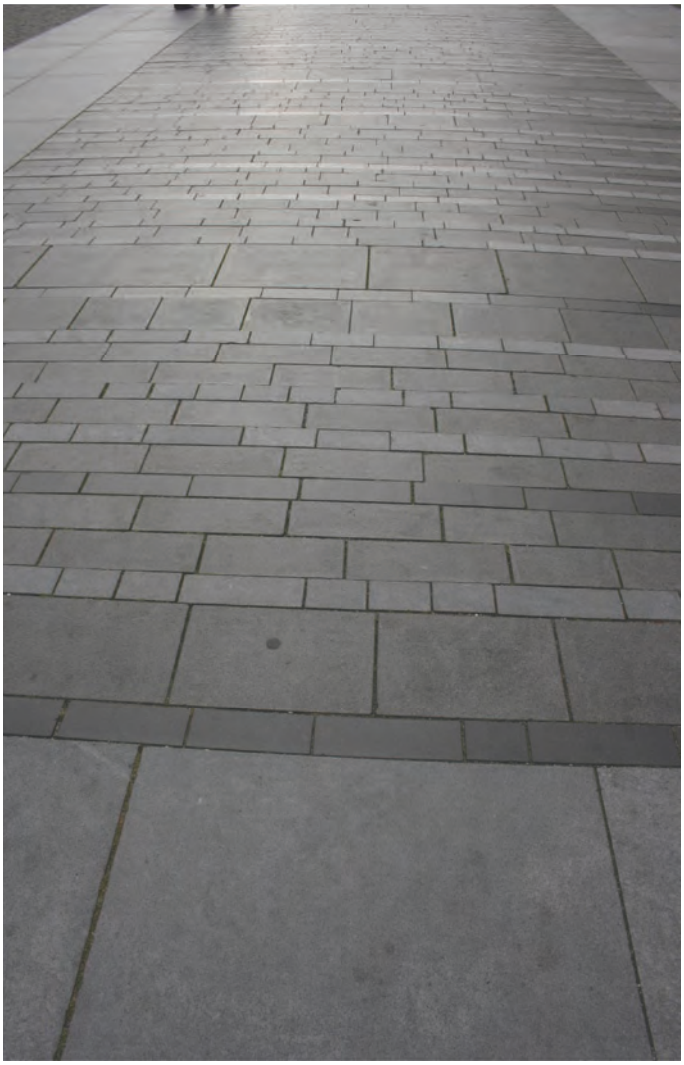

***Byløperen*** *strekker seg fra nye Odden senter til lyskrysset ved Thor Hushovds plass. Løperen ligger på minimum kote +2,2 forbi parken. Rød stiplet linje viser eksisterende bryggekant.*

## Promenadeplasser

Arealer som omkranser "byløperen" og fyller ut promenaden og torgene inn mot bryggene eller byggene har vi gitt betegnelsen "promenadeplassene".

Arealene her er løsere i ytteravgrensningen enn "byløperen". Det foreslås også her at det benyttets kvalitetsdekke som granitt, men med en annen størrelsesvariasjon.

Smågatestein som hovedinnslag med mulighet for å øke formatet til større heller om ønsket. Dette gir et dekke med god fleksibiltet til å ta variasjon i utstrekning og retninger, samtidig som det gir en helhet i materialbruk for hele området.

Når arealene er mindre retningsbestemt er det ønsket at dekket også har et mindre retningsbestemt leggemønster.

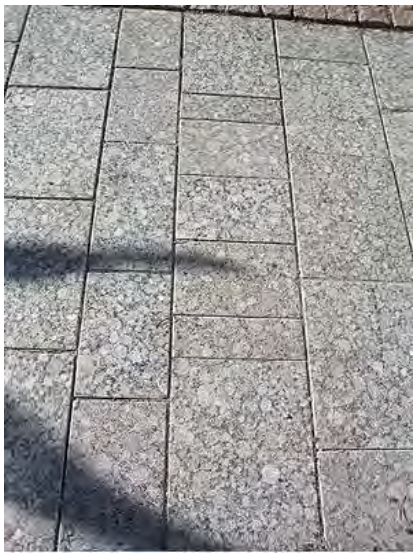

**Behandling/utførelse:**
Topp stein skal grades/prikkhamers lik granitten i steinen i 'byløperen'.

**Størrelse på steinen:**
Kan varieres noe, fra 10-12 cm smågatestein til heller på 600x750 mm.

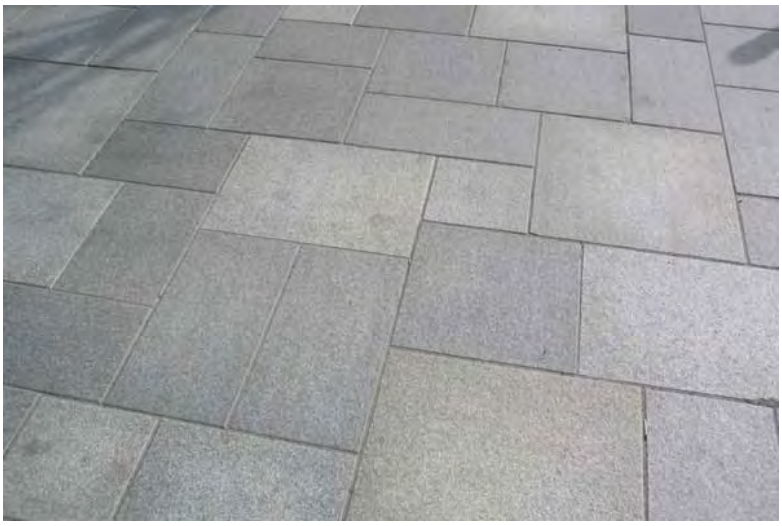

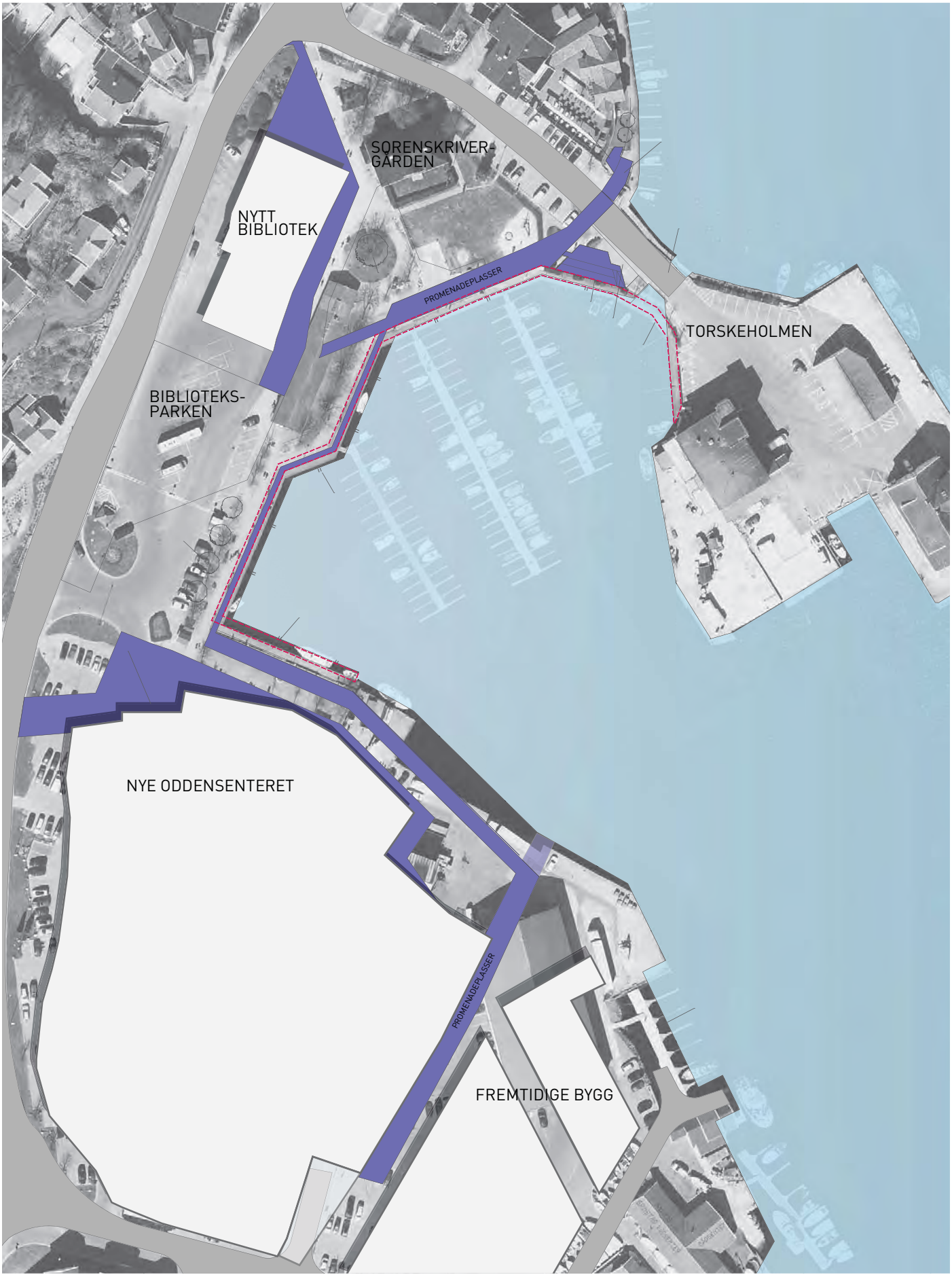


***Promenadeplasser.***

## Bryggeslengen

Bryggeslengen er de mest sjønære arealene i prosjektet – enten i bunn av trappene eller ytterst på bryggen.

Utføres gjennomgående i miljøvennlig og bestandig trevirke i solide dimensjoner.

Det benyttes Kebony i 48 mm tykkelse med nedsenkede 'franske' skruer. Bord skal rilles med 3-4 stk 3-4 mm brede riller 2-3 mm dype.

Det skal fortrinnsvis lages trapper for opphold og med mulighet til å legge til med båter.

Bryggefronten skal også utformes i trevirke med stående panel.

***Bryggesleng*** *i Malmø (B001)*

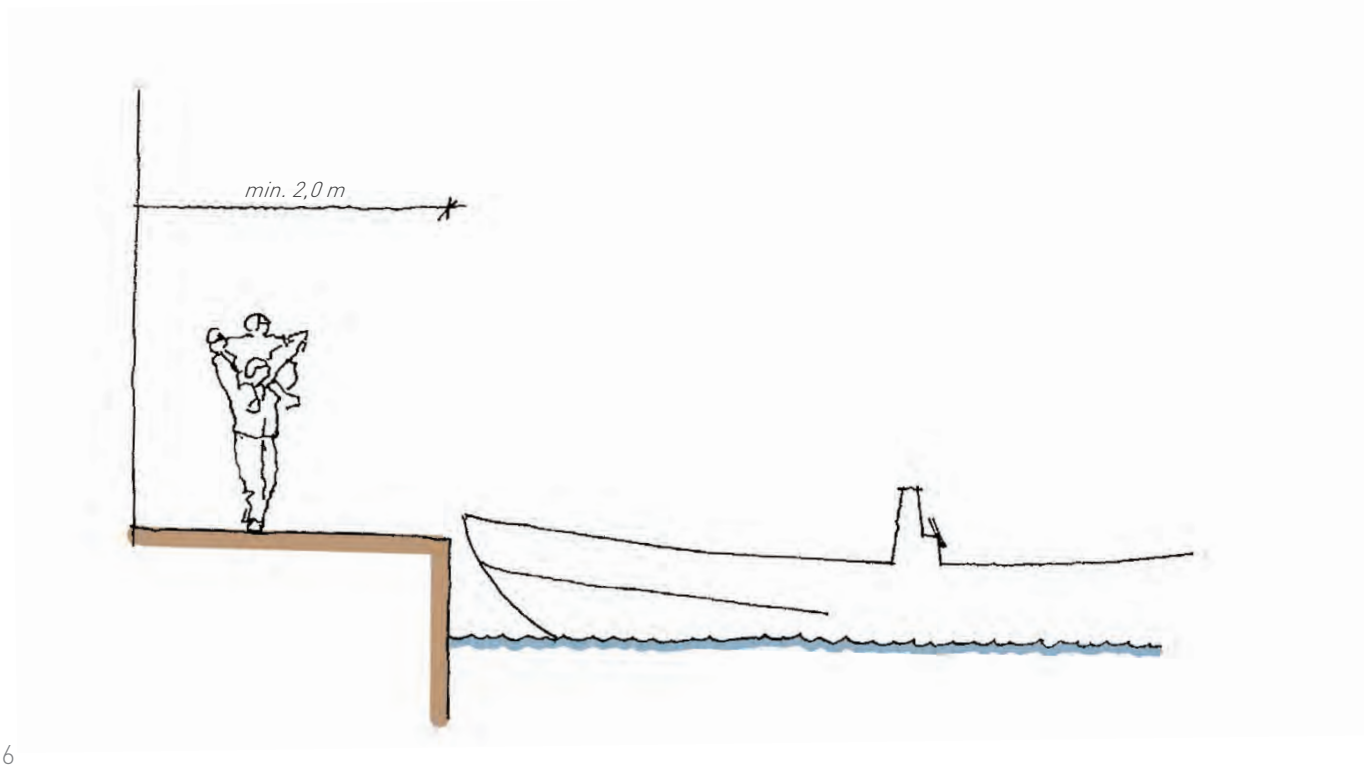


*Snitt.*

***Bryggesleng.***

## Møbleringssone

Mellom deler av 'løperen' og promenadedekket foran parken settes det av et felt som fylles med ulike funksjoner:

- For det første kan sonen benyttes til elementer som skaper lé på tider med østavind.
- For det andre skal den benyttes til sosialt opphold som både henvender seg mot sjø og utsikt men og mot sørvest og 'byløperen' der folk flest kommer til å ferdes.
- For det tredje skal sonen benyttes til vegetasjon som skaper grønt innslag og le, uten å ta for mye av utsikten.
- For det fjerde skal sonen stedvis utformes på en måte som skaper aktivitet bl.a. for besøkende som triller.
- Byløperen skal ha minimum høyde 2,2 m.

***Møbleringssonen*** *ligger i de grønne områdene; byløperen, bryggeslengen og bryggestien.*

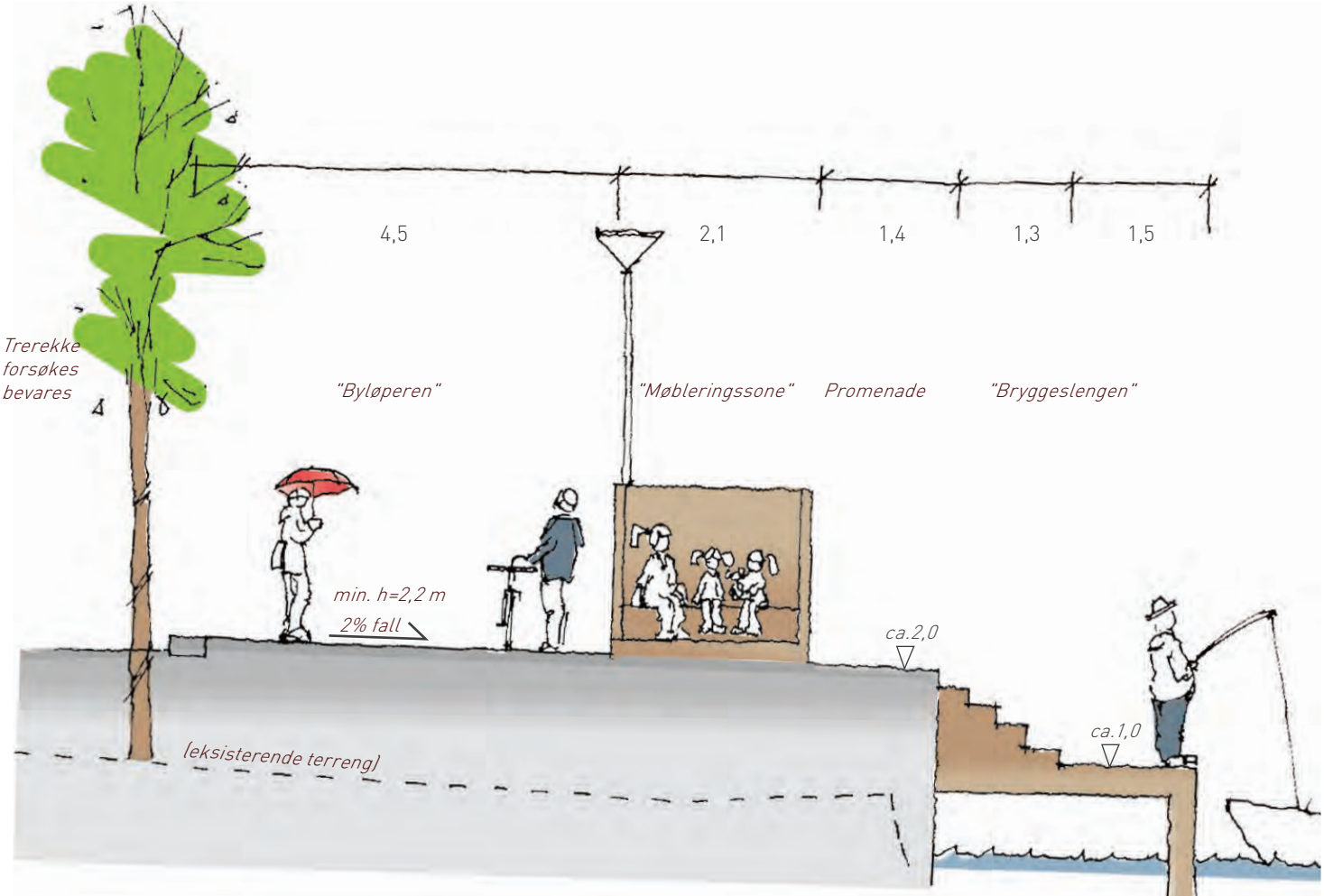


***Ved biblioteksparken***; *byløperen, møbleringssone og bryggesleng.*

MÅL ca. 1:75

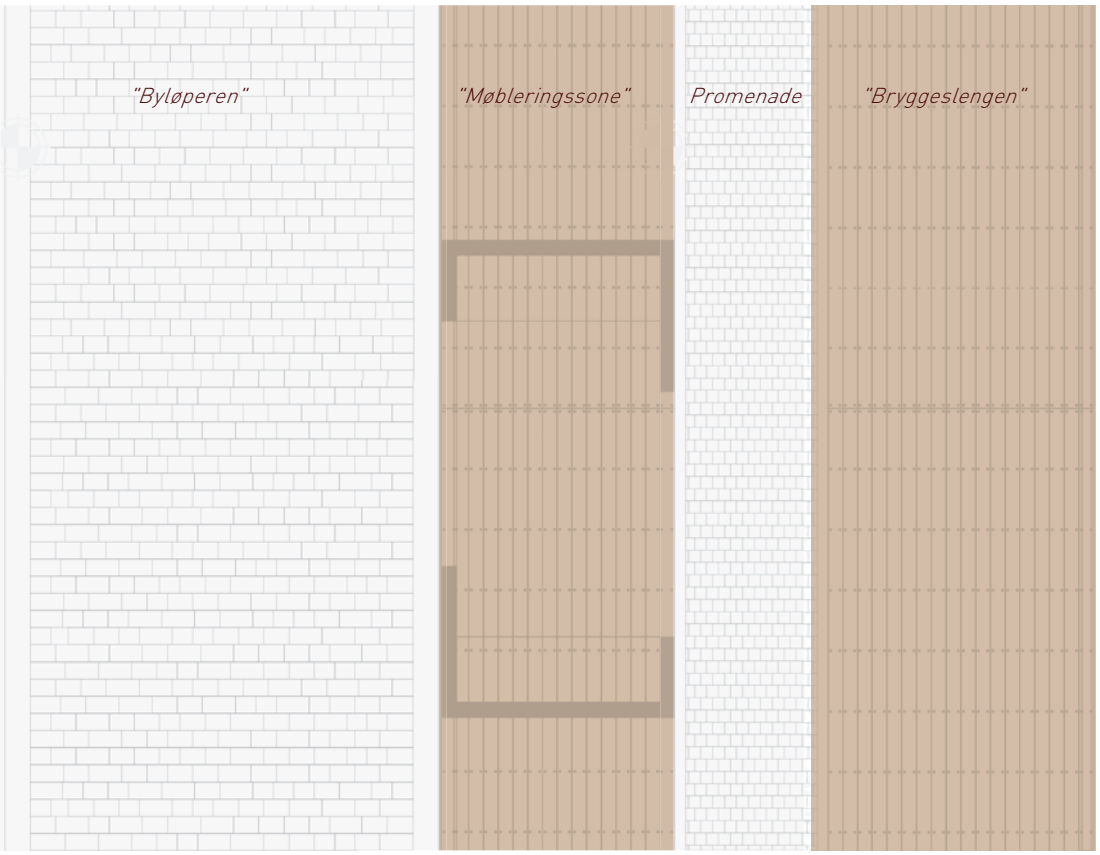


***Prinsipp for promenaden ved biblioteksparken***; *Byløperen og promenaden med møbleringssone mellom. Bryggeslengen yttesrst mot sjøen.*

## Vegetasjonsområder

Området mellom Sorenskrivergården og Gundersholmen er i dag preget av nesten utelukkende harde flater. Biler, busser og varetransport preger områdene.

Som mange sørlandsbyer har Grimstad et svært kompakt sentrum uten åpne grønne arealer. Det bør være et mål for utviklingen av spesielt havneområdene ved Vesterbukt, Bibliotektet og Oddensenteret å få så store, robuste og sammenhengende sammenhengende flater som mulig.

***Motsatt side**: Illustrasjonen på neste side viser på en prinsippiell måte hvordan de grønne kvalitetene kan prioriteres og gi sammenhenger som blir helhetlige og store nok.*

SMITH PETERSENS BRYGGE
SØRENSKRIVER-
GÅRDEN
NYTT
BIBLIOTEK
TORSKEHOLMEN
BIBLIOTEKS-
PARKEN
NYE ODDENSENTERET

## Østerbukt

Østerbukt har gjennomgått en total omvandling og har nå fått en midlertidig utforming med fokus på aktivitet og møter mellom mennesker.

I det videre vil utviklingen av Østerbukt og Smith Petersens brygge være avhengig av erfaringene Grimstad kommune gjør fra disse tiltakene.

Utformingen av områdene ved Østerbukt bør derfor avvente til disse erfaringene er innhentet og evaluert slik at så riktige valg som mulig kan gjøres.

***Midlertidig park på Smith Petersens brygge.*** *Foto: gat.no*

## Solrik pauseplass og Torskeholmen

Overgangen til Torskeholmen innehar et stort potensiale i form av tilrettelegging for rekreasjonsarealer solvendt og med utsikt på Vesterbukt.

Høydeforskjellen til adkomstveien til Torskeholmen utnyttes og benyttes til trapping, og det etableres en god ryggdekning i form av en vegetasjonsbuffer eller gjerde/levegger som bygges opp.

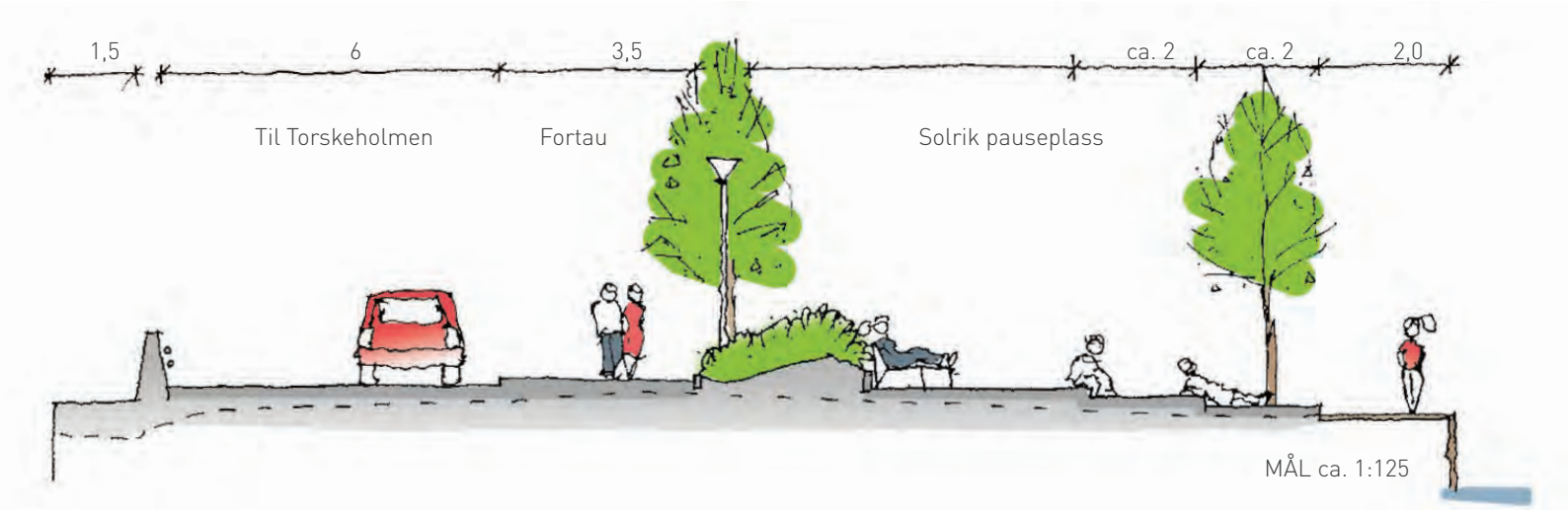


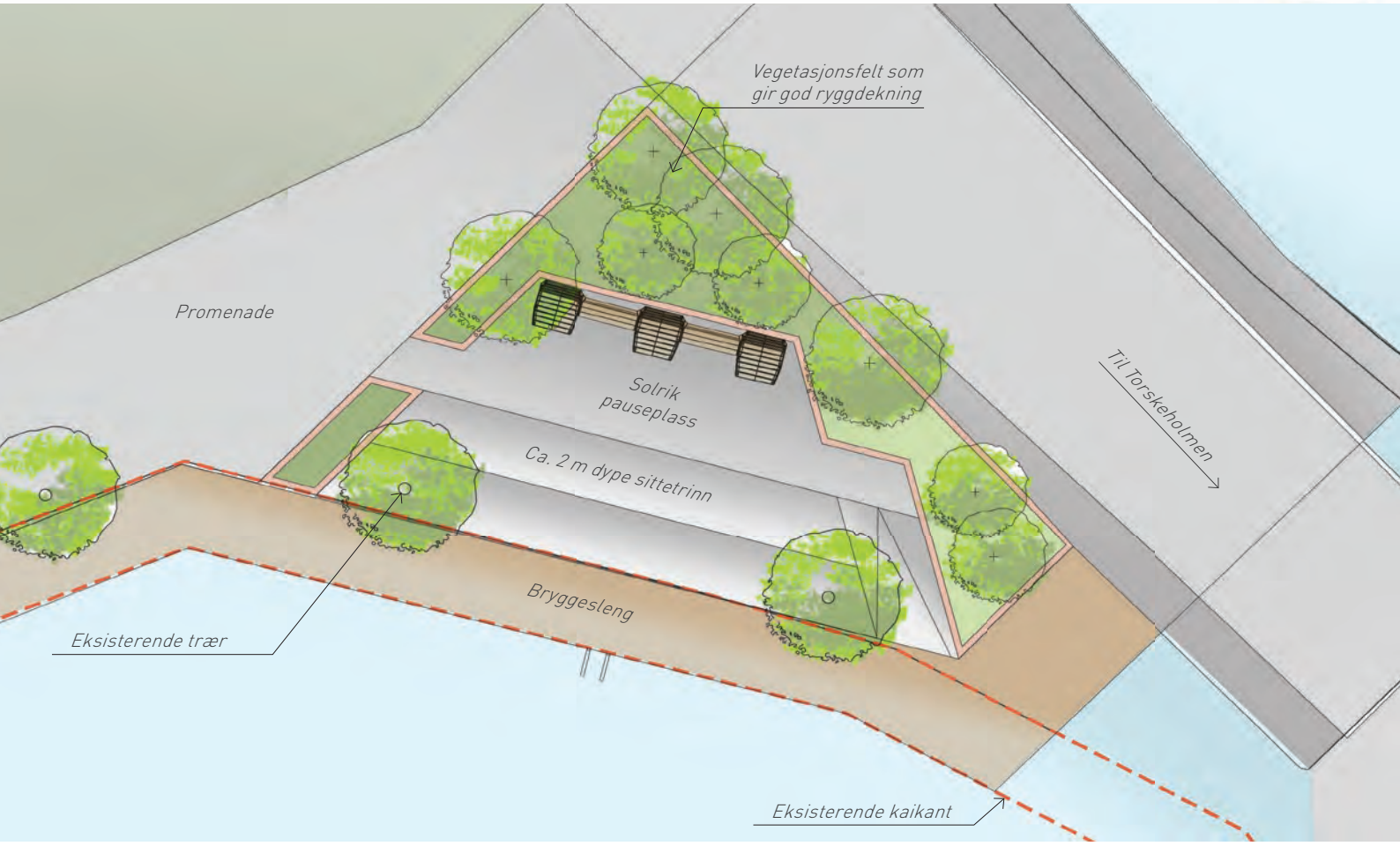

## Sorenskrivergården

Grøntarealene foran Sorenskrivergården er i dag nærmest en park, og lekeplassen er svært populær.

Det legges ikke opp til store endringer i dette området, annet enn at bredden på 'promenaden' blir tilpasset sosiale interessante bredder, at lysrekka som i dag 'deler' dagens promenade i to settes i bakkant mot gressarealene og at det etableres en pullertrekke mot brygga.

Området er solrikt og er orientert i riktig himmelretning. I bakkant er det stort potensiale for å bytte harde flater ut med vegetasjonsflater. Oversiktsplan for grønt synliggjør dette, og det vil kunne etableres et sammenhengende grønt parkdrag fra Sorenskrivergården helt bort til Oddensenteret.

I området rundt Sorenskrivergården er potensialet for mer opphold stort.

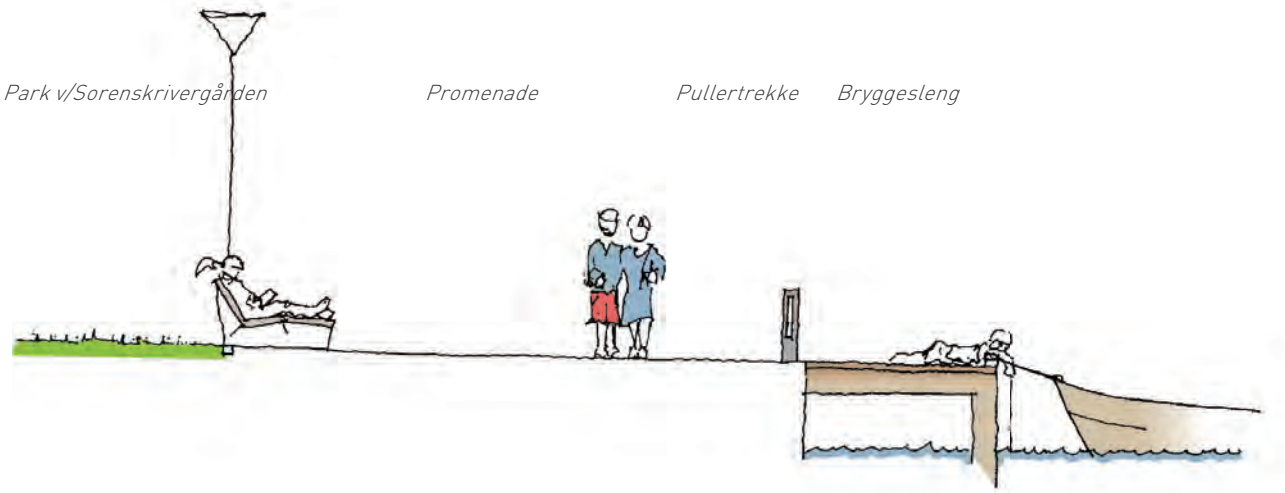


***Foran Sorenskrivergården.***

## Vesterbukt – langs nye Biblioteksparken

Dette området er omtalt tidligere i veilederen. Vesentlig her er å sikre gode lokalklimatiske forhold, gangakser som ikke er for brede, og en utforming som gjør at det oppnås gode oppholdsmuligheter vestvendt og med utsikt mot den kommende parken.

Det bør vektlegges sosiale avstander (under 7 meter) og stor variasjon i oppholdsmulighetene. Dette området må sees i sammenheng med innholdet i Biblioteksparken.

***Ålborg,*** *Jomru Ane parken (CF Møller)*

**Sett fra Torskeholmen, ca. 1910**
**Foto: Digitalt museum**

CIGA

## Promenade ved Oddensenteret

Langs nordsiden på det nye Oddensenteret blir det etablert en ny gate. Selve gateløpet skal her holdes på ca. 7 meters bredde for å gi en sosial dimensjon.

Trappingen mot sjøen skal opprettholdes, men Oddensenteret løftes til kt. 3,0 som gjør at det vil bli behov for å øke antallet trapper. Trappene skal delvis krage ut over dagens bryggekant.

Trappeanlegget er rett nordvendt slik at det er vesentlig å legge til et ekstra opptrinn på selve gateplanet slik at det oppnås en sørvendt – og solrik – sittemulighet nær ganglinjene til folk flest. De 7 meterne til fasaden vil deles mellom 'løperen' og 'promenadedekke'.

Det skal plantes trær langs promenaden.

***Prinsipp for nedtrapping.*** *Malmø Vestre hamnen (B001)*

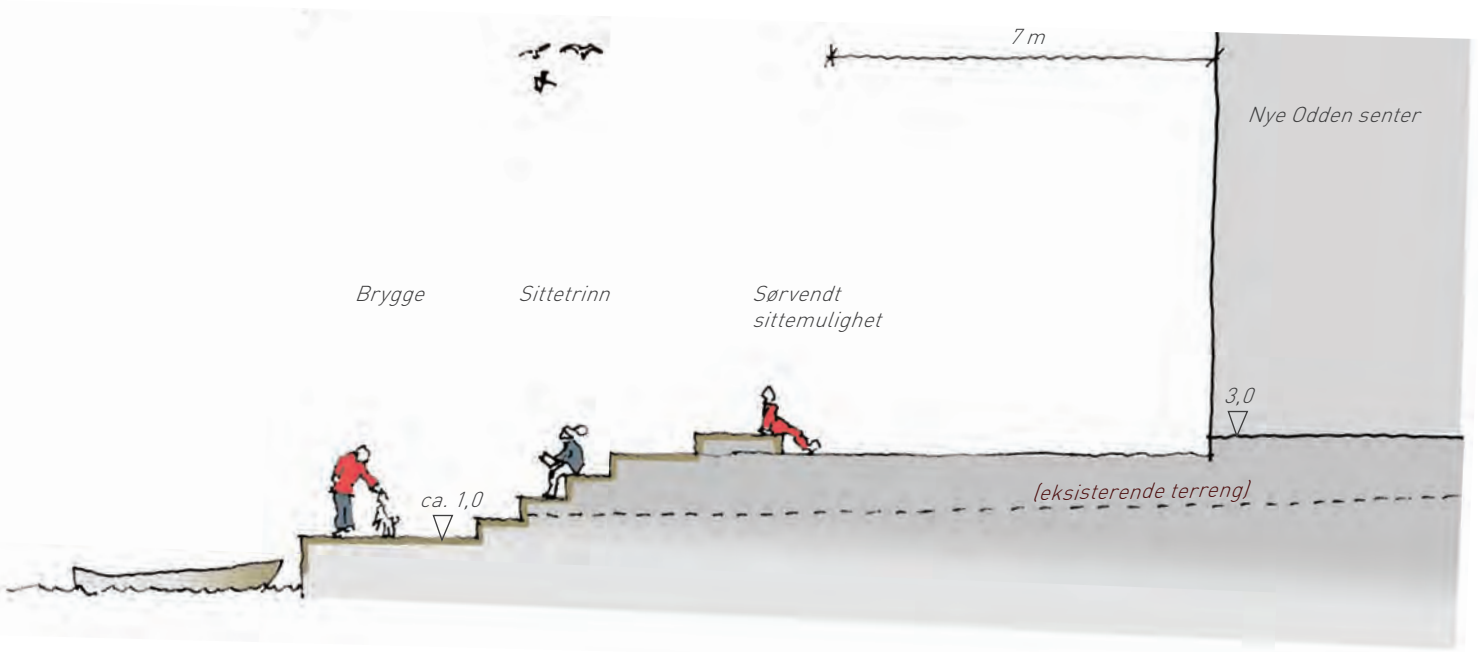

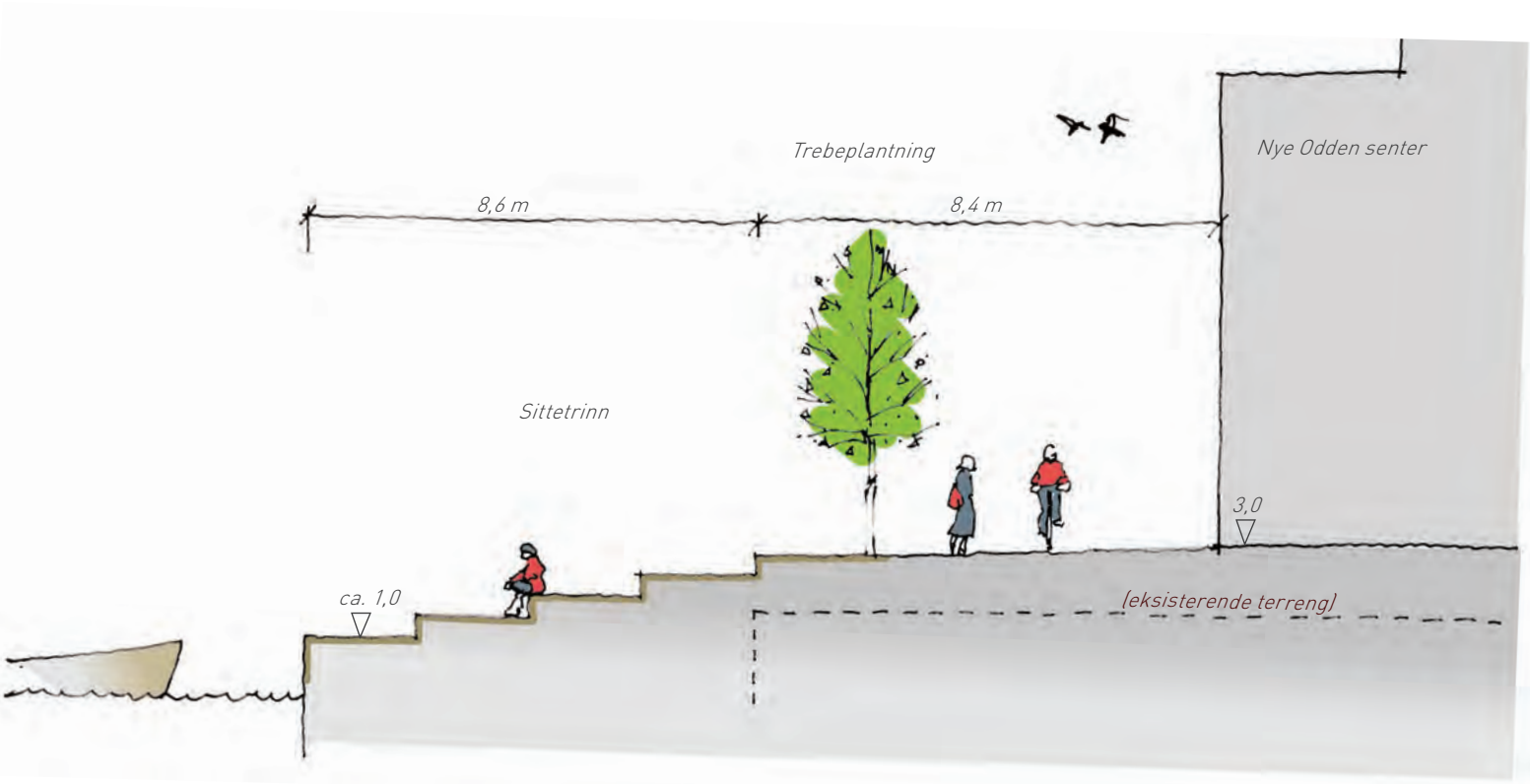


***Prinsipp for promenaden utenfor Oddensenteret;*** *byløperen langs bygget og nedtrapping mot sjøen.*
*Viste høyder er regulerte høyder. Endring av høyder vil påvirke snittet.*

## Oddensenteret - Bark Silas vei

Den nye gaten mellom de to nye, store, utbyggingene på Odden vil preges av nær 3 meter høydeforskjell opp til inngangen til Oddensenteret midt i gateløpet.

Det legges opp til et vegetasjonsfelt på 2,5 – 5,5 meters bredde som blir gjennomgående i hele gateløpets lengde. Overvann føres til dette feltet – og føres deretter videre helt ned til bryggekanten.

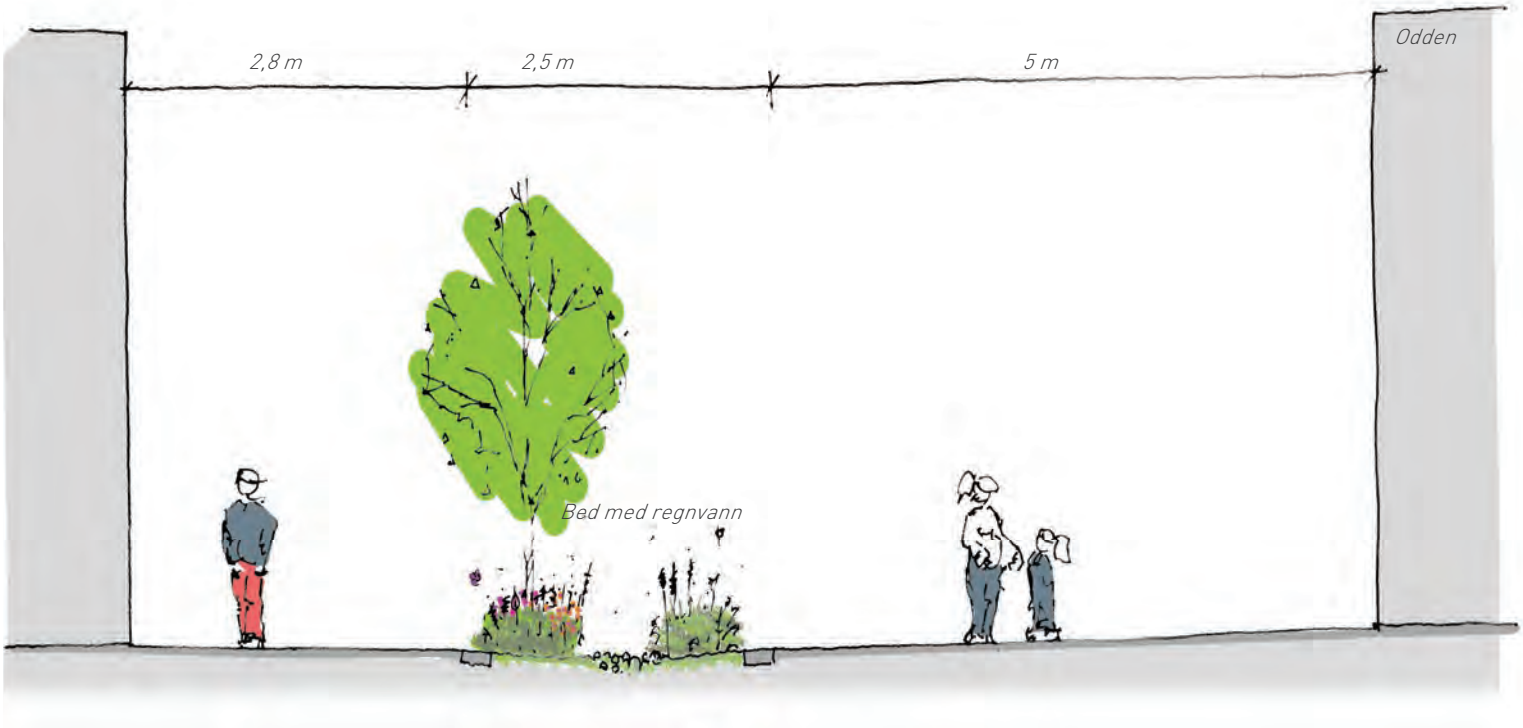


***Bark Silas vei -*** *mellom fremtidig bygg og Oddensenteret. Bredden på gatetverrsnittet er 10,3 m.*

Høydeforskjellene bør utnyttes også til å skape variasjon i lengderetningen; Vegetasjonsfeltet trappes ved hjelp av kanter som gir gode sittemuligheter og pausesteder. 4 slike trinn vil gi en variasjon og rytme gjennom hele gateløpet.

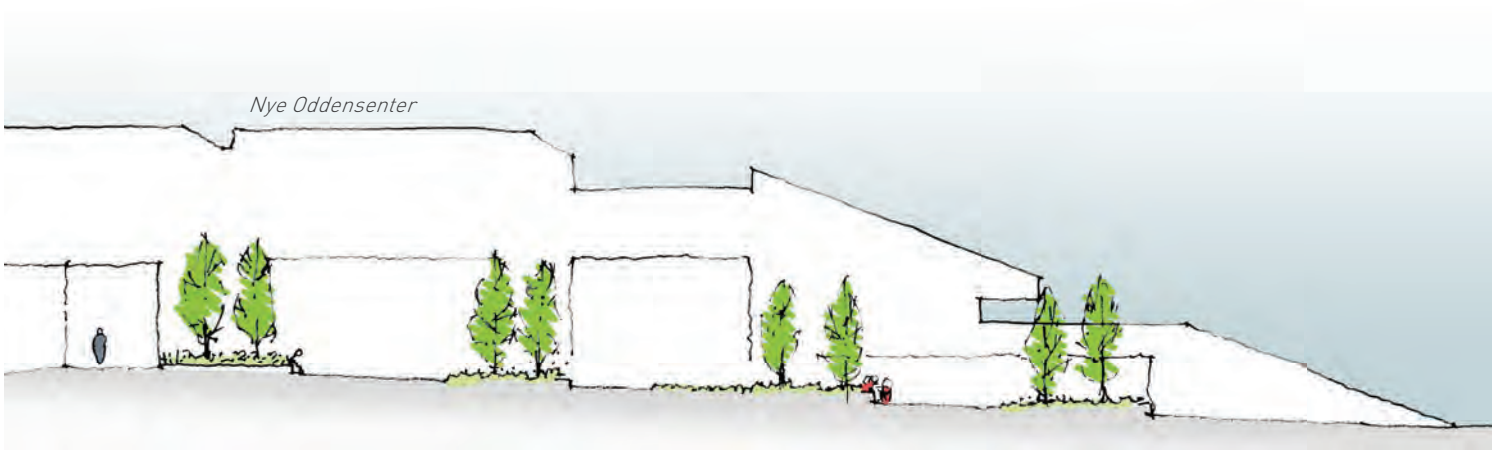

***Foto:*** *Sundby brygge (C.F. Møller)*

## Grømbukt

Området ved Grømbukt er i endring. Ved Guldmandsveien prosjekteres det i dag nye butikk-lokaler med med boliger i etasjene over.

Adkomsten mot Grømbukt blir viktig for at de sjønære arealene i Grimstad skal opplevelses-messig henge sammen. Fasaden her blir mer eller mindre uten vinduer eller andre opplevelser.

Snittet for veien må være stor nok til å kompensere for den trange situasjonen. Fortuasbredden settes til 4,5 meter for å gi tilstrekkelig åpenhet og samtidig mulighet for å etablere en trerekke. Vegbredden settes til 7,0 meter.

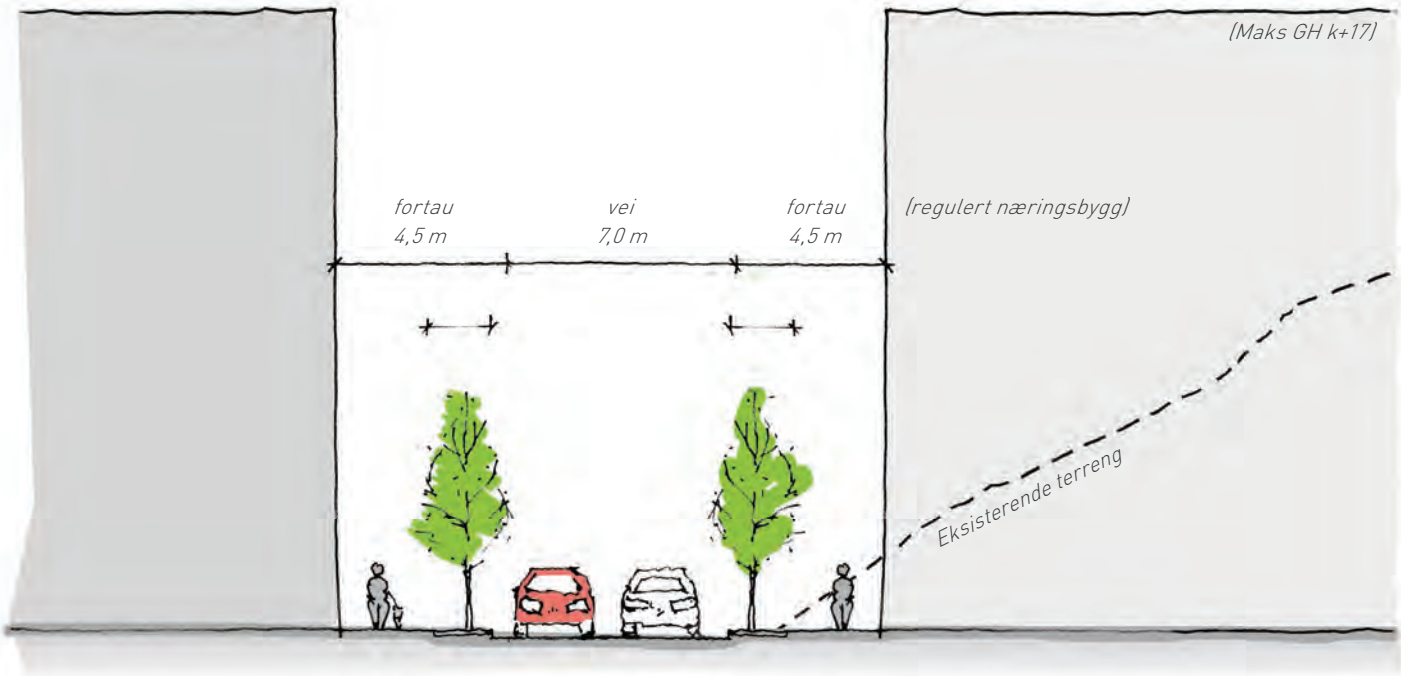


***Grømbukt*** *- Snitt gjennom Soloddveien*

# MØBLER OG UTSTYR

## Benker og bord

Møblering med et moderne og tidløst uttrykk er ønskelig for bydelen. Det bør velges benker og utstyr som står i stil med øvrig møblement i Grimstads sentrumsområder, men fortrinnsvis velge møbler med en mer stilren utforming for et mer moderne uttrykk.

Det bør legges vekt på kvalitet og robusthet ved utvelgelse av møblement. Benker og stoler bør ha både armlen og ryggstøtte for å oppfylle kravene til universell utforming. En fleksibel møbelserie er å foretrekke, da man kan få dekket de ulike behovene for sittemulighet gjennom området. Langs promenaden bør man ha sittemulighet for en pust i bakken, og her bør man ha ryggstøtte på benkene, evt. armlen på et utvalg benker. Der det er roligere områder med gode solforhold kan man med fordel velge møbler som innbyr til å slå seg ned for en lengre pause (f.eks. pauseplassen ved broen til Torskeholmen).

Ved utvelgelse av møblement/produktserie vil Grimstad kommune iverksette en prosess sammen med innkjøpsavdelingen.

Momenter man bør fokusere på ved valg av møbelserie foruten fleksibilitet og kvalitet er bærekraftighet, miljøvennlighet, god design og ikke minst sittekomfort. For en helthetlig profil på møbler og utstyr skal benker og bord ha følgende farge og materialitet:

**Farge på benk:**
**RAL 9011 (grafittsort)**

**Treverk:**
**Linoljeimpregnert furu**
**(eller tilsvarende)**

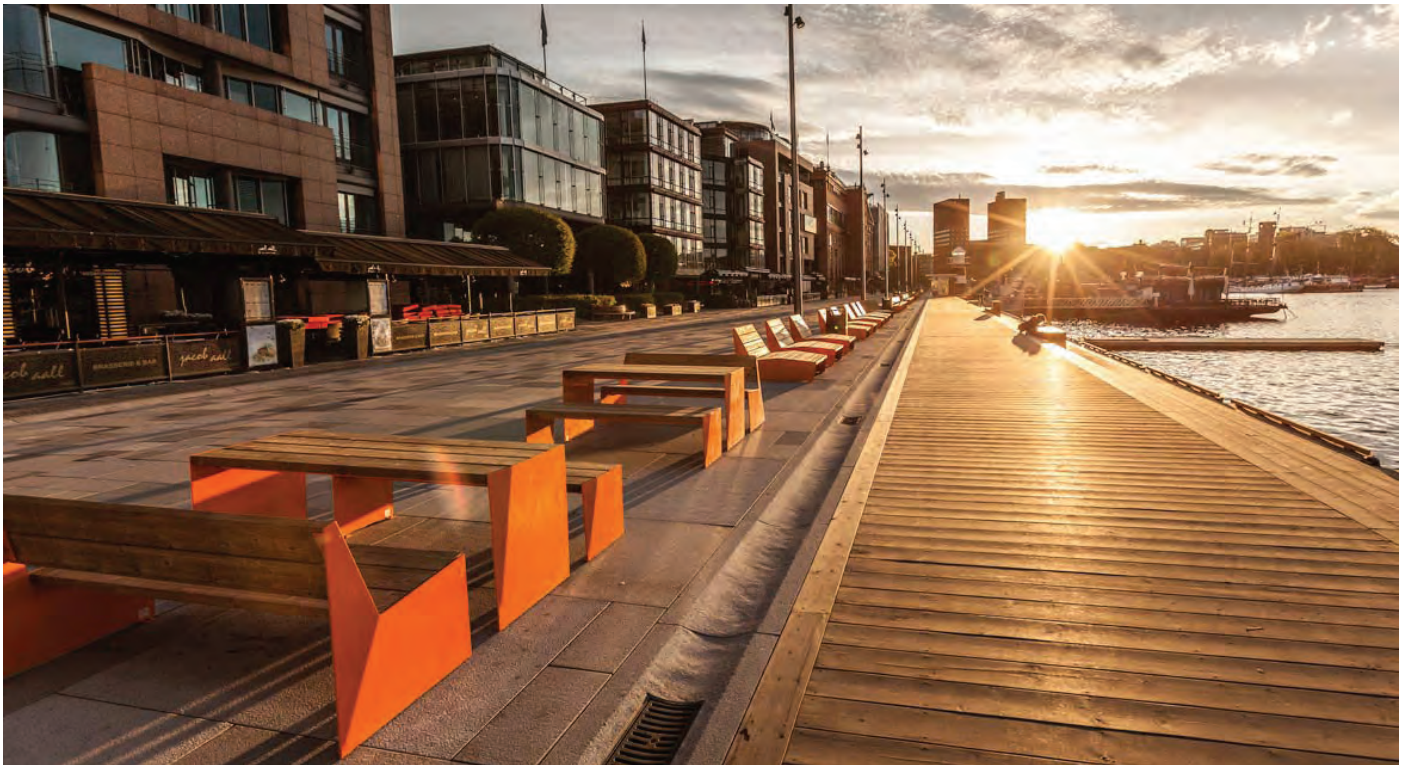

***Aker brygge, Oslo -*** *Eksempel på fleksibel og robust møbelserie, norskproduserte Bloc fra Vestre. Farge på benker skal være sort (RAL 9011).*

## Sykkelstativ

Det bør velges en sykkelpullert som innfrir BREEAM-kravene til permanent konstruksjon som sikrer at både ramme og hjul kan låses forsvarlig. Monteringsanvisninger som angir beste praksis for plassering av stativ skal følges, slik at det blir ryddig og effektiv sykkelparkering.

**Farge: RAL 9011**

***Sykkelpullert -*** *Eksempel på sykkelpullert for to sykler (Vestre Tour).*

## Avfallsbeholdere

Avfallsbeholder skal ha tett topp og innkast fra sidene. Ved utvelgelse skal det vektlegges at beholderen står i stil med benker og bord og at den er enkel å tømme.

**Farge: RAL 9011**

***Aker brygge, Oslo -*** *Eksempel på avfalssbeholder i samme serie som benk, Bloc fra Vestre.*

## Redningsstiger

Redningsstiger skal felles inn.

Farge RAL 9011. I tillegg kontrastfarge, f.eks. RAL 5018 (turkisblå).

***Foto:*** *Redningsstige (Trygfonden Danmark)*

## Plantekasser

Plantekasser skal som hovedprinsipp være av stål. Det skal ikke benyttes plantekasser i tre.

***Foto:*** *Plantekasser i stål fra Nola (Folke)*

## Fargepalett

Møbler og utstyr skal være i tråd med følgende farge- og materialpalett:

**Primærfarge**
**RAL 9011 (grafittsort)**

**Treverk:**
**Linoljeimpregnert furu**
**(eller tilsvarende)**

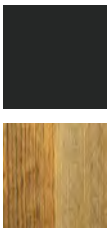

**Kontrastfarge**
**RAL 5018 (turkisblå)**

**Sekundærfarge**
**RAL 7001 (sølvgrå)**

# BELYSNING

**Prinsipp for belysning**
Byløperen er hovedaksen gjennom området og er det er denne som skal prioriteres med tanke på lys. Denne skal være godt opplyst og det skal være tydelig hvor retningen går. Langs bryggeslengen benyttes pullertbelysning som gir en dusere belysning rettet først og fremst nedover mot bakken. Det suppleres med effektbelysning der det er behov eller ønske om det; f.eks. under trær, under benker, langs murer og kanter osv.

En hovedmålsetning med belysningen er å minimere strølys, skjemmende blending mot sjøen og samtidig ivareta utsyn mot sjø og stjerner. Lys for mennesker betyr også å tilrettelegge for mørke det det er prioritert. Det er viktig å skape en god balanse mellom lys og mørke.

**Det skal utarbeides belysningsplan med lysberegning der alt av foreslått belysning legges inn før bestilling.**

**Lysmaster**
Grimstad kommune har valgt to typer lysmaster med LED som skal benyttes:

*1. Thorn Avenue LED*
**Farge lysmast: RAL 9011 (grafittsvart)**
**Fargetemperatur: 3000 K**

*2. Philips Streetsaver LED*
**Farge lysmast: RAL 9011 (grafittsvart)**
**Fargetemperatur: 3000 K**

**Pullerter**

*3. Bega LED pullertarmatur nr. 88 066 (lav) og 88 062 (høy). Det skal fortrinnsvis benyttes høy. Symmetrisk lysfordeling 15 eller 30 grader.*
**Farge: Grafittsvart**
**Fargetemperatur: 3000 K**

All belysning skal prøvemonteres og testes samt godkjennes av kommunen før bestilling.

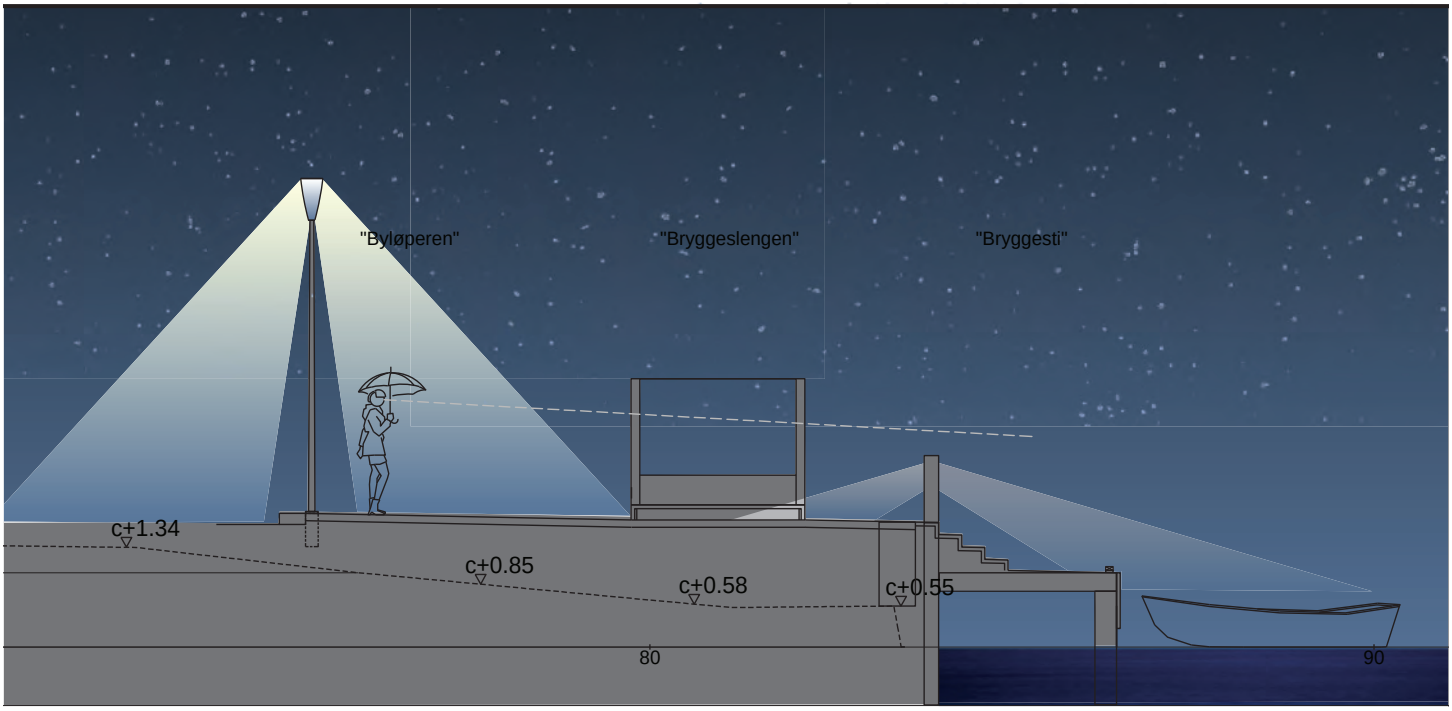


***Belysningsprinsipp***

1.

2.

3.

***1.*** *Thorn Avenue LED,* ***2.*** *Philips Streetsaver LED,* ***3.*** *Bega pullert med LED*

# UTENDØRS KONSTRUKSJONER

## Dekker

**Byløperen**
Granitt i 3 ulike gråtoner.
Format B=170, L=210, 280, 340 mm.
Gradet topp. 2 mm faskant.
Settes iht. Normal for utomhus. Det skal dokumenteres at steinprodusenten ikke bedriver barnearbeid.

**Promenadedekke**
Granitt lys grå.
Format 120x120 mm opp til 600x750 mm.
Gradet topp. 2 mm faskant. Settes iht. Normal for utomhus.

**Fortau Bark Silasvei**
Betongheller 'gangbanebelegning', eks. fra Asak Miljøstein eller tilsvarende.
Omramming i smågatestein iht. Normal for utomhus.

**Andre byrom/fellesarealer**
Plasstøpt betong med omramming av stål kan godkjennes.

**Kjørebane**
Asfalt. Se Normal for utomhus

**Tredekke/brygger**
Konstruksjoner og brygger for opphold nære vannet bygges i hovedsak med miljøvennlig og tilnærmet vedlikeholdsfritt treverk som synlig materiale. Det skal benyttes gode tykkelser som T=48 mm og min. 120/148 mm bredde. Nedfelte franske skruer. Dette for å gi en solid 'bryggefølelse'. Kanter og hjørner skal fases både vertikalt og horisontalt. Synlig endeved skal unngås. Kebony er et produkt som tilfredsstiller kravene.

**Bryggestopper**
Mot vannet etableres en gjennomgående 'bryggestopper' i treverk, eks. 48x98 med ca. 5 cm åpning under og med tilstrekkelig understøtte. Skal fungere både som sikkerhet og for fortøyning av båter.

**Bryggeskjørt**
Samme materiale som bryggesti med stående bord. Skjørtet avsluttes 25 cm over normalvannstand og avsluttes i topp med en solid kantbjelke.

**Trematerialе**
Det skal ikke benyttes tropiske tresorter.

**Behov for oppmerkinger**
Skal i all hovedsak utføres ved å benytte ulike farger på leggemønster i dekket, eller nedfelte elementer i kontrasterende farge. (F.eks. nedfelte sylindre i granitten).

## Kanting

**Kanting av "byløper", "promenadedekke" og i byrommene**:
Som hovedsak rullskift i ytterkant av dekket. Mot vegetasjon og gress festes dette i betong og avsluttes i flukt med omkringliggende terreng.

**Kantstein mot kjørearealer**
Platekantstein granitt, rødlig, B=300 mm, T=210 mm. Avrundet faskant 20 mm.

**Kantstein mellom gangarealer og vegetasjon**
Granitt, grå, B=125 mm, H=350 mm. Gradet utførelse. Det åpnes for å sette kantstein mot vegetasjonsarealer nedsenket for bedre tilgjengelighet for rullestolbrukere eller for å lede bort overvann.

**Alternativ avgrensning av flater**
Det åpnes for å benytte stål som kantavgrensning. Høyde kan varieres.

**Kant v. fotgjengerfelt/innkjøring**
Løses ved spesialtilpassede skråelementer i samme farge som omkringliggende kantstein.

**Ledelinjer**: Sort granitt eller støpejern.

**Trapper**
Utføres i granitt. Rødlig eller grå med gradet utførelse.

**Murkanter**: Murkanter eller andre elementer i granitt som stikker opp over bakken (murer, sittekanter, etc.) skal være rødlig granitt (a.la. Grimstadgranitt) som henspeiler på historiske Grimstad.

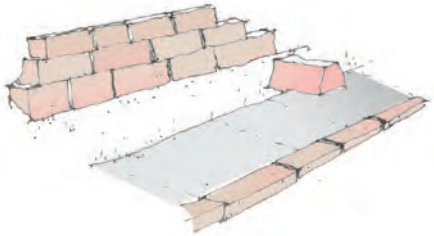

## Detaljer

**Stål utendørs**
Alt av stål utendørs skal ha samme valør = RAL 9011/Antrasitt sort/grafitt. Dette for å gi helhet og sammenheng med farger i gamle Grimstad, og gi en helhet gjennom området. Dette gjelder bl.a.:

- *sykkelstativ*
- *pullerter*
- *understell til benker*
- *gjerdestolper*
- *koblingsbokser*
- *telebokser og andre tekniske små-elementer*
- *skiltstolper*
- *llyktestolper*
- *bakside trafikkskilt*
- *...og lignende*

Unntak som bryter fargevalget kan godkjennes særskilt, men skal da være begrunnet ut fra et helhetlig konsept og fortrinnsvis være noe spesielt som skal fremheves særskilt. Et eksempel kan være gamle fortøyningspullerter, redningsstiger. Elementer i støpejern er et annet eksempel.

**Lekeapparater** skal leveres i en fargepalett som harmonerer med helheten – og fortrinnsvis med kun en eller to valører. Det tillates ikke røde, gule og blå lekestativ da dette vil ødelegge for helheten.

**Håndløpere**
Stolper etc. i RAL9011. Selve håndløperen kan utføres i syrefast utførelse.

**Benker**
Minimum 35% skal være utformet med rygg- og armlen. Det skal aldri være mer enn 50 meter mellom to benker.

**Redningsstiger**
Skal i hovedsak være innfelte og fastmonterte. Alternativt skal de være plassert på steder der de ikke skjemmer estetisk, men er enkle å få tak på.

**Flaggstenger**
Bruken av flaggstenger skal begrenses. Plassering skal vises på plan og godkjennes av kommunen.

*Utsparing/rampe i brygge kan også benyttes til landstigning fra kano. (Skisse og ferdig anlegg Torvhola)*

**Kanter / elementer**
Grimstad har en lang tradisjon med å utnytte rødlig granitt fra Fjæreheia. Granitten blir mest benyttet i vertikale og oppstikkende elementer som trapper, kanter, støttemurer etc. Tradisjonen videreføres for havneområdene slik at alle elementer som stikker opp i all hovedsak skal utformes i rødlig granitt. Det kan benyttes granitt som ikke er fra Grimstad, men estetisk skal fargen være så lik som mulig. Dette vil gi en historisk forankring, dra veksler på lokal byggeskikk og vil gi den grålige granitten i byløperen og promenaden en fin kontrast.

A GOOD CITY IS LIKE A GOOD PARTY - PEOPLE STAY LONGER THAN REALLY NECESSARY, BECAUSE THEY ARE ENJOYING THEMSELVES,

*- Jan Gehl -*

# SKILTING

Området skal ikke preges av unødig skilting.

**Festing**
Skilt skal så langt det lar seg gjøre festes på fasade. Alternativ innfesting er sentrisk i kantstein. Dette for å forenkle vedlikehold/gressklipping/feiing der merarbeid utgjør store kostnader over tid.

**Trafikkskilt**
Plasseres iht. veitrafikkloven eller konkrete behov. Det skal benyttes størrelser og utforming som er best mulig estetisk der det er mulig å velge utforming. Størrelse og høyder skal holdes så lavt som mulig.
***NB!*** RAL 9011 på stolper og baksider.

**Informasjons- og henvisningsskilt**
Skal tilpasses omgivelsene mht. materialbruk og farger. RAL 9011 skal benyttes om det er synlig stål dersom ikke annet er velbegrunnet.

**Reklame- og kommersielle skilt**
Skal begrenses og tilpasse seg bygningenes arkitektur og områdets egenart. Der flere virksomheter er lokalisert skal en ensartet beskilting tilstrebes. Reklame- og virksomhetsskilt på tak eller over hovedgesims tillates ikke. Frittstående reklamesøyler, ID-master etc. tillates ikke. Reklameboards tillates ikke.

# DRIFT OG VEDLIKEHOLD

Det skal utarbeides en drift- og vedlikeholdsplan for området i samråd med Grimstad kommunes driftsavdeling. Denne skal inneholde detaljerte oversikter over oppgaver og hvilke forhold som utløser vedlikehold, evt. hyppighet av oppgaver som skal utføres rutinemessig.

**Følgende bør beskrives:**
- Ambisjonsnivå; krav
- Etableringsvedlikehold (første 3 år)
- Vedlikeholdsoppgaver knyttet til årstidene.
- Periodiske vedlikeholdsoppgaver.
- Materiallister med tekniske spesifikasjoner og leverandører.
- Evt. tegningshenvisninger.

# DRENERING

**Sluk og ACO-drain**
Støpejern i kvalitet og rektuangulære så lenge de er innfelt i dekker med heller. Sirkulære i vegetasjonsarealer.

**Fordrøyning**
Muligheten for åpen overvannshåndtering skal utredes og benyttes der det er praktisk mulig.

**Følgende tre hovedmåter å behandle regnvann skal vurderes**:

- Renner, minikanaler og regnbed – vann ledes på overflaten.
- Infiltrasjon – overflatevann infiltreres direkte i grunnen.
- Fordrøyning – overvann ledes til et magasin hvor det fordrøyes før det tilføres grunnen eller en resipient.

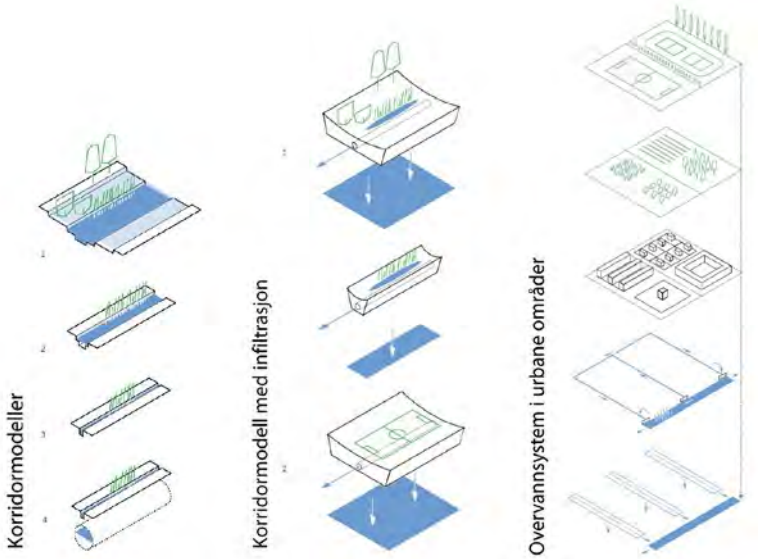

***Overvann som ressurs;*** *Asplan Viak, NMBU og Norsk Forskningsråd*

***Sundby brygge*** *(C.F. Møller)*

# KUNSTNERISK UTSMYKNING

Kunstnerisk utsmykning omfatter i prinsippet alle kunstnerisk bearbeidede elementer i uteanlegget. Det er et ønske å utvide det kunstneriske 'spennet' i uterommene til ikke bare å omfatte skulpturer på sokkel, men og omfatte andre former for kunstneriske opplevelser – for eksempel gjennom nærhet, lyd eller berøring.

Kunstnerisk utsmykning skal utarbeides i samarbeid med planleggerne av uterommene slik at det blir en integrert helhet mellom byrom og kunst. Ved valg av sted skal det velges ut de beste byrommene som får et slikt 'løft'.

Plasseringen må skje i samarbeid med Grimstad kommune.

# VEGETASJON

Det anbefales at det benyttes planter som sikrer prydverdi gjennom alle årstidene og fortrinnsvis velge planter av lokal herkomst (E-planter).

**Eksisterende vegetasjon**
Skal innmåles, kvalitetsvurderes med formål om å bevare og innpasse i de nye planene.

**Intensjonsbeskrivelse**
Det bør utarbeides en intensjonsbeskrivelse for vegetasjon som både forteller noe om de konseptuelle tankene bak valg av vegetasjon og som git grunnlag for et mer målrettet vedlikehold av anlegget.

**Vegetasjon**
Skal i utgangspunktet følge vegetasjonspaletten.

**Vekstjord, trebeskyttere, vanning**
Iht. "Normal for utomhusanlegg" for Grimstad kommune.

**Trebeskyttere**
Trær i trafikkmiljø skal ha tregruberist med varig stammevern.

**Rotvennlig forsterkningslag**
Skal benyttes ved plantinger i faste dekker eller med vanskelige vekstvilkår for planter. Vanningsanlegg skal benyttes i kasser og utsatte steder.

*1-4*

## Prydgress

| | | |
|---|---|---|
| *1. Calamagrostis 'Karl Foerster'* | - | *Hagerørkvein* |
| *2. Calamagrostis x acutiflora 'Overdam'* | - | *Fagerrørkvein ("årets staude 2013")* |
| *3. Festuca (f.eks. glauca)* | - | *Svingel (blåsvingel)* |
| *4. Seslera heufleriana* | - | *(har ikke norsk navn, dansk navn: blåaks)* |

1-4

5-8

9-12

13-16

## Stauder

| | | |
|---|---|---|
| *1. Actaea simplex (Cimifuga racemosa)* | - | *Oktoberormedrue* |
| *2. Alchemilla mollis* | - | *Stomarikåpe* |
| *3. Astrantia major* | - | *Stjerneskjerm* |
| *4. Brunnera macrophylla ' Jack Frost'* | - | *Forglemmegeisøster 'Jack Frost'* |
| *5. Cosmos atrosanguineus* | - | *Sjokoladekosmos* |
| *6. Echinacea purpurea* | - | *Purpursolhatt* |
| *7. Eupatorium maculatum* | - | *Flekkhjortetrøst* |
| *8. Geranium magnificum* | - | *Storkenebb* |
| *9. Liatris spicata* | - | *Akssøyleblomst* |
| *10 Lythrum salicaria* | - | *Kattehale* |
| *11. Nepeta x faassenii* | - | *Kattemynte* |
| *12. Salvia nemerosa* | - | *Steppesalvie* |
| *13. Sanguisorba officinalis* | - | *Blodtopp* |
| *14. Sedum (Vera Jameson)* | - | *Bergknapp* |
| *15. Verbascum nigrum album* | - | *Hvit mørkkongslys* |
| *16. Veronica longifolia* | - | *Storveronica* |

1-4

5-8

9-12

## Busker

| | | |
|---|---|---|
| *1. Amelachier alnifolia* | - | *Bærsøtmispel* |
| *2. Buddleja davidii TOVE® E ('Tovelil')* | - | *Høstsommerfuglbusk TOVE® E* |
| *3. Buxus sempervirens BERGMANNEN®* | - | *Buksbom BERGMANNEN®* |
| *4. Cornus alba 'Sibirica'* | - | *Hvitkornell 'Sibirica'* |
| *5. Euonymus planipes fk Sauherad E* | - | *Sakhalinbeinved fk Sauherad E* |
| *6. Fargesia murieliae Bimbo (eller Simba)* | - | *Bambus (eks. Bimbo/Simba)* |
| *7. Prunus laurocerasus* | - | *Laurbærhegg (f.eks. 'Otto Luyken')* |
| *8. Salix purpurea 'Nana'* | - | *Rødpil 'Nana'* |
| *9. Spiraea japonica 'Norrbotten' E* | - | *Japanspirea 'Norrbotten'* |
| *10. Skimmia japonica* | - | *Japanskimmia* |
| *11. Taxus* | - | *Barlind* |
| *12. Viburnum bodnatense 'Dawn'* | - | *Duftkrossved 'Dawn'* |

***Foto***: *Eksempler på stemningsfull beplantning (bilder fra Pinterest)*